

Thấy gì từ chế độ gia đình trị
tại Campuchia hiện nay?

VŨ BẰNG

Thấy gì từ dự án kênh đào Funan Techo
của Campuchia?

VŨ TRƯỜNG AN

Kênh đào Funan Techo
quan trọng ra sao với Campuchia
và Việt Nam?

PHAN NHẬT BÌNH

CAMPUCHIA

NỖ LỰC TỰ CHỦ CHIẾN LƯỢC DƯỚI THỜI HUN MANET

Nhật Bản, Campuchia
tăng cường hợp tác an ninh
và động thái của Trung Quốc

TRƯƠNG TUẤN KIỆT

Nông nghiệp và công nghiệp:
Ưu tiên hợp tác trong quan hệ
Trung Quốc - Campuchia

TRƯƠNG TUẤN KIỆT

CAMPUCHIA

NỖ LỰC TỰ CHỦ CHIẾN LƯỢC DƯỚI THỜI HUN MANET

Thấy gì từ chế độ gia đình trị tại Campuchia hiện nay?

VŨ BẰNG

**Thấy gì từ dự án kênh đào Funan Techo
của Campuchia?**

VŨ TRƯỜNG AN

**Kênh đào Funan Techo
quan trọng ra sao với Campuchia
và Việt Nam**

PHAN NHẬT BÌNH

**Nhật Bản, Campuchia tăng cường hợp tác an ninh
và động thái của Trung Quốc**

TRƯƠNG TUẤN KIỆT

**Nông nghiệp và công nghiệp: Ưu tiên hợp tác
trong quan hệ Trung Quốc - Campuchia**

TRƯƠNG TUẤN KIỆT

Vietnam Strategic Forum (VSF) là dự án học thuật độc lập, phi lợi nhuận và phi chính trị được nhóm các nhà nghiên cứu trẻ có nền tảng về quan hệ quốc tế xây dựng. VSF cung cấp cho độc giả những phân tích, đánh giá, và bình luận chuyên sâu về quan hệ ngoại giao, chính trị đối nội của Việt Nam, và các chuyển động quan hệ quốc tế trong khu vực Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương.

✉ vnstrategic@gmail.com

Lời nói đầu

Campuchia nỗ lực tự chủ chiến lược dưới thời Hun Manet

Những ngày qua, dư luận Campuchia, Việt Nam và quốc tế đã có nhiều tranh cãi xoay quanh việc Campuchia, dưới sự tài trợ của Trung Quốc, công bố dự án xây dựng kênh đào Funan Techo nằm trên phụ lưu sông Bassac – một trong hai phân lưu chính của sông Mekong chảy về Đồng bằng Sông Cửu Long của Việt Nam.

Hà Nội lên tiếng đề nghị Campuchia chia sẻ thông tin về dự án để có những đánh giá đầy đủ về tác động môi trường lên vùng đồng bằng châu thổ Tây Nam Bộ. Trong khi đó, Phnom Penh đã phản ứng bằng những tuyên bố quyết liệt, khẳng định việc xây dựng kênh đào là “vấn đề nội bộ của Campuchia” và không quốc gia bên ngoài nào có quyền can thiệp.

Kênh đào Funan Techo – “đại chiến lược” giúp Campuchia mở đường ra biển sau nhiều thập kỷ phụ thuộc vào các cảng biển của Việt Nam, là nỗ lực chính trị đáng chú ý của gia tộc họ Hun nhằm giúp Phnom Penh củng cố khả năng tự chủ chiến lược khi tồn tại giữa các quốc gia láng giềng hùng mạnh hơn.

Không chỉ dừng lại ở quyết tâm xây dựng kênh đào, sau khi Hun Manet - con trai cả của cựu Thủ tướng Hun Sen, thay cha lên lãnh đạo chính phủ ở Phnom Penh vào giữa năm 2023, Campuchia tích cực mở rộng quan hệ với nhiều cường quốc trong và ngoài khu vực, đáng chú ý là thắt chặt hợp tác an ninh với Nhật Bản và thúc đẩy hợp tác đa lĩnh vực với Trung Quốc.

Lời nói đầu

Nhằm mang lại cho độc giả góc nhìn toàn cảnh về các định hướng đối ngoại hiện nay của Campuchia, Vietnam Strategic Forum (VSF) gói trọn những nội dung kể trên trong tuyển tập tháng 4/2024 với chủ đề “Campuchia nỗ lực tự chủ chiến lược dưới thời Hun Manet”.

Kính mời quý độc giả cùng chúng tôi đi qua những trang tiếp theo để tìm hiểu những biện pháp cụ thể của chính quyền Hun Manet trong nỗ lực này.

Vietnam Strategic Forum

Ảnh bìa:
Thông tấn xã Việt Nam
<https://vnanet.vn/>

Facebook/Hun Manet
<https://www.facebook.com/>

Google Maps APIs
<https://mapstyle.withgoogle.com/>

Thấy gì từ chế độ gia đình trị tại Campuchia hiện nay? VŨ BẰNG	4
Thấy gì từ dự án kênh đào Funan Techo của Campuchia? VŨ TRƯỜNG AN	11
Kênh đào Funan Techo quan trọng ra sao với Campuchia và Việt Nam? PHAN NHẬT BÌNH	20
Nhật Bản, Campuchia tăng cường hợp tác an ninh và động thái của Trung Quốc TRƯƠNG TUẤN KIỆT	33
Nông nghiệp và công nghiệp: Ưu tiên hợp tác trong quan hệ Trung Quốc - Campuchia TRƯƠNG TUẤN KIỆT	43

Thấy gì từ chế độ gia đình trị tại Campuchia hiện nay?

Tổng tuyển cử năm 2023 và bầu cử Thượng viện năm 2024 đã giúp Đảng Nhân dân Campuchia giành chiến thắng áp đảo, nhờ đó ông Hun Manet trở thành Thủ tướng, trong khi ông Hun Sen giữ chức Chủ tịch Thượng viện, tạo điều kiện để chế độ gia đình trị “cắm rễ” tại Phnom Penh.

VŨ BẰNG

Điều gì đã xảy ra ở bầu cử Quốc hội và Thượng viện Campuchia?

Vào ngày 23/7/2023, Campuchia tổ chức tổng tuyển cử để bầu ra các đại biểu quốc hội khóa VII. Kết quả do Ủy ban Bầu cử Quốc gia (NEC) công bố vào ngày 5/8

cho biết, Đảng Nhân dân Campuchia (Cambodian People's Party - CPP) do cựu Thủ tướng Hun Sen làm Chủ tịch **chiến thắng** áp đảo với 120/125 ghế. Toàn bộ năm ghế còn lại thuộc về đảng Bảo hoàng FUNCINPEC (do Hoàng thân Norodom Ranariddh đứng đầu).

Ảnh: Minh họa chế độ "gia đình trị" nhà họ Hun - (C): Nikkei Asia

Trong diễn biến liên quan, ông Hun Sen hôm 26/7 tuyên bố sẽ **từ chức** thủ tướng sau khi hoàn tất thành lập chính phủ mới, người thay thế là con trai trưởng Hun Manet. Sau đó, đến ngày 7/8, Quốc vương Norodom Sihamoni ký sắc lệnh hoàng gia, **bổ nhiệm** ông Hun Manet trở thành Thủ tướng Campuchia. Ông Hun Manet **hoàn tất** bước “thủ tục” cuối cùng vào ngày 22/8 khi nhận được 123/125 phiếu tín nhiệm từ quốc hội (hai phiếu còn lại không đạt do đại biểu quốc hội vắng mặt).

Sau khi từ chức và chuyển giao quyền lực cho con trai là Hun Manet, ông Hun Sen vẫn tiếp tục tham gia chính trường với tư

cách Chủ tịch CPP, đại biểu quốc hội, đồng thời là **Chủ tịch** Hội đồng Cơ mật Tối cao.

Vẫn là Chủ tịch CPP, ông Hun Sen tiếp tục đóng vai trò dẫn dắt đảng này trong cuộc bầu cử Thượng viện vào tháng 2/2024. Tại Campuchia, cơ quan lập pháp gồm hai viện là quốc hội (tức hạ viện) và thượng viện. Theo **cơ cấu** tổ chức, quốc hội có ba chức năng chính là lập pháp, phê chuẩn các chính sách của quốc gia và giám sát chính phủ. Trong khi đó, thượng viện đóng vai trò xem xét và đưa ra ý kiến về các dự luật đã được quốc hội thông qua. Trong trường hợp hai cơ quan không tìm được tiếng nói chung, ý kiến của thượng viện sẽ là ý kiến cuối cùng.

Có **tổng cộng** 125 đại biểu quốc hội và hơn 11.000 ủy viên hội đồng cấp xã hoặc tương đương tham gia bầu ra các thượng nghị sĩ. Kết quả bầu cử tiếp tục mang lại chiến thắng áp đảo cho CPP với 55/58 ghế thượng nghị sĩ. Đảng đối lập Ý chí Khmer (Will Khmer) giành được ba ghế còn lại. Ngoài ra, thượng viện còn có thêm bốn ghế khác (tổng cộng 62 ghế), trong đó hai ghế do

**Xét về tổng thể,
ông Hun Sen
hiện đóng vai
trò như một
“Thái thượng
hoàng” ...**

Quốc vương chỉ định và số còn lại do quốc hội chỉ định. Quốc hội đã **chọn** ông Sok Eysan và ông Heng Halim làm thượng nghị sĩ (cả 2 đều là đảng viên CPP).

Chiến thắng của CPP trong cuộc bầu cử đã **"dọn đường"** cho ông Hun Sen trở thành Chủ tịch Thượng viện. Đến ngày 3/4, thượng viện tổ chức phiên họp đầu tiên để lựa chọn những người đứng đầu cơ quan này. Ông Hun Sen nhận 62/62 phiếu tín nhiệm, chính thức **đảm nhiệm** chức chủ tịch.

Như vậy, sau hai cuộc bầu cử kể trên, ông Hun Sen không những không "về hưu" mà trái lại đang "sát cánh" cùng với con trai Hun Manet để củng cố quyền lực bằng cách nắm giữ hai cơ quan quan trọng của đất nước là lập pháp (thượng viện) và hành pháp (chính phủ).

Vai trò hiện nay của ông Hun Sen

Việc ông Hun Sen nắm giữ vị trí Chủ tịch Thượng viện sẽ tạo điều kiện cho ông giữ vai trò nguyên thủ quốc gia ở những

thời điểm Vua Sihamoni ra nước ngoài (đây là một điều **thường xuyên** xảy ra). Bằng cách này, ông Hun Sen có thể tiếp tục củng cố ảnh hưởng của mình, kiểm soát những ai có ý định tạo ra bất đồng chính kiến trong nội bộ, đặc biệt là cơ quan lập pháp, giúp Thủ tướng Hun Manet có thể tập trung vào nhiệm vụ điều hành đất nước.

Thêm vào đó, Chủ tịch Thượng viện Hun Sen cũng có thể hỗ trợ ông Hun Manet trong các nhiệm vụ ngoại giao. Trong nhiệm kỳ thủ tướng trước đó, ông Hun Sen có mối quan hệ **tốt** với nhiều quốc gia trong khu vực châu Á, đặc biệt là Trung Quốc, Myanmar và Thái Lan. Do đó, ông có thể hỗ trợ mảng ngoại giao ở châu Á để Thủ tướng Hun Manet tập trung hơn vào cải thiện quan hệ với Mỹ và Tây Âu (vốn không tốt dưới thời ông Hun Sen), vì ông Hun Manet từng được **đào tạo** ở Mỹ và Anh nên hiểu rõ hơn môi trường chính trị tại những quốc gia này.

Ngoài ra, việc ông Hun Sen vẫn tiếp tục tham gia chính trường còn nhằm bảo vệ chế độ gia đình trị mà gia tộc ông đang củng cố.

Trong nhiệm kỳ hiện tại của Thủ tướng Hun Manet, có nhiều người thân khác của ông được bổ nhiệm vào các chức vụ quan trọng trong chính phủ. Cụ thể, ông **Hun Many** (con trai út của ông Hun Sen) là Phó Thủ tướng kiêm Bộ trưởng Bộ công vụ và Chủ tịch Hội Liên hiệp Thanh niên của CPP. Trong số các phó thủ tướng còn lại còn có ông **Neth Savoeun** (chồng bà Hun Kimleng, cháu gái ông Hun Sen). Trong khi đó, người con trai giữa của ông Hun Sen là Trung tướng **Hun Manith** hiện vẫn giữ chức Cục trưởng Cục Tình báo thuộc Bộ Quốc phòng (kể từ năm 2015) kiêm Phó Tư lệnh Lục quân. Ngoài ra, ông **Dy Vichea** (chồng bà Hun Mana, con gái ông Hun Sen) là Phó Tổng cục trưởng Tổng cục Cảnh sát Quốc gia (kể từ năm 2018).

Xét về tổng thể, ông Hun Sen hiện đóng vai trò như một “Thái thượng hoàng” – tương tự như trong các triều đại phong kiến trước đây. Trong đó, quyền lực của ông gần như là tối cao, có thể tham gia gián tiếp hoặc can thiệp trực tiếp vào việc vận hành đất nước của Thủ tướng Hun

Manet, cũng như các cơ quan khác như quốc hội, thượng viện...

Thủ tướng Hun Manet kế thừa và khắc phục chính sách đối ngoại của cha

Trong hơn nửa năm nắm quyền vừa qua, Thủ tướng Hun Manet đã có những nỗ lực đáng ghi nhận trong việc củng cố quan hệ với các nước láng giềng. Đây cũng là ưu tiên hàng đầu dưới thời cựu Thủ tướng Hun Sen khi ông **xác định** cần phải chung sống hòa bình trước hết với các nước láng giềng và xa hơn là các quốc gia trên thế giới. Kế thừa định hướng đó, không lâu sau khi nhậm chức, Thủ tướng Hun Manet đã **sang thăm** Trung Quốc - vào tháng 9/2023 - để củng cố quan hệ “sắt son” (ironclad) được xây dựng dưới thời cha ông. Trong những tháng sau đó, Thủ tướng Campuchia cũng đã **sang thăm Việt Nam** (tháng 12/2023), **Thái Lan** (tháng 2/2024) và **Lào** (tháng 3/2024).

Song song với nhiệm vụ củng cố quan hệ cùng các nước láng giềng, Thủ tướng Hun Manet đã triển khai những động thái đáng chú ý trong nỗ lực xây dựng quan hệ tốt

hơn với Mỹ và Tây Âu. Khi xét lại chính sách đối ngoại của Campuchia dưới thời ông Hun Sen, Phnom Penh có xu hướng “né tránh” hai đối tượng này nhưng lại **mong muốn** tương tác tốt với các khu vực ở xa như Đông và Trung Âu, Trung Á, châu Phi, Trung Đông, Mỹ Latinh.

Để “làm mới” chính sách đối ngoại của Campuchia, Thủ tướng Hun Manet tìm cách tăng cường tương tác với Tây Âu, điển hình là với chuyến thăm Pháp vào tháng 1/2024. Chuyến đi này đã giúp Phnom Penh đạt được hai thành công đáng kể. Trước hết, Campuchia và Pháp đã nhất trí **nâng cấp** quan hệ lên tầm Đối tác Chiến lược, mở đường để tăng cường hợp tác và thắt chặt mối quan hệ trong tương lai. Trên cơ sở đó, Phnom Penh cũng đã đạt được **thỏa thuận** phát triển trị giá 235 triệu USD với Pháp để xây dựng cơ sở hạ tầng năng lượng, nước uống cũng như hỗ trợ đào tạo nghề.

Không chỉ với Tây Âu, chính quyền Hun Manet cũng nỗ lực hàn gắn quan hệ với Mỹ. Bên lề

chuyến đi đến New York để tham dự Phiên họp thứ 78 của Đại hội đồng Liên Hợp Quốc vào tháng 9/2023, ông Hun Manet đã **gặp** bà Victoria Nuland - Quyền Thứ trưởng Ngoại giao Mỹ - để thảo luận về cải thiện hợp tác song phương, đặc biệt là thuyết phục Washington gỡ quyết định tạm dừng chương trình viện trợ trị giá 18 triệu USD của Cơ quan Phát triển Quốc tế Mỹ (USAID) cho Campuchia, vì **cáo buộc** Phnom Penh tổ chức tổng tuyển cử 2023 “không tự do, cũng chẳng công bằng” (neither free nor fair). Kết quả là bà Nuland cam kết Mỹ sẽ **nổi lại** chương trình trên, và USAID **cho hay** quyết định này đã được đưa ra sau “cuộc đối thoại rộng rãi và thẳng thắn giữa các quan chức chính phủ Mỹ và Campuchia”. Trên cơ sở đó, trong cuộc gặp bên lề Diễn đàn Kinh tế Thế giới ở Davos (Thụy Sĩ) vào tháng 1/2024, Thủ tướng Hun Manet đã **tiếp** bà Samantha Power - Giám đốc USAID - để thảo luận về các bước tiếp theo nhằm xây dựng mối quan hệ hiệu quả hơn. Nổi bật là hai bên đã **không** đề cập công khai đến khía cạnh dân chủ hay nhân quyền, vốn nhạy cảm giữa Campuchia và Mỹ.

Như vậy, Thủ tướng Hun Manet một mặt đang kế thừa chính sách của ông Hun Sen trong việc củng cố quan hệ với các nước láng giềng, mặt khác tìm cách tháo gỡ những khó khăn trước đây trong quan hệ với phương Tây. Với các thành công bước đầu như đã đề cập ở trên, có thể thấy, chính sách đối ngoại của Campuchia dưới thời Hun Manet đang thể hiện tính năng động (proactive) khi thủ tướng đương nhiệm đang nỗ lực cân bằng quan hệ với cả Trung Quốc (đồng minh truyền thống) và các quốc gia phương Tây.

Chế độ gia đình trị đang ngày càng cảm rõ

Trong những năm gần đây, ông Hun Sen cùng đảng CPP đã “dọn đường” cho sự độc tôn của mình bằng cách giải tán hoặc cấm các đảng đối lập lớn tham gia tổng tuyển cử. Sự kiện nổi bật đầu tiên là vào năm 2017 (một năm trước tổng tuyển cử), Tòa án Tối cao Campuchia ra quyết định **giải tán** Đảng Cứu quốc Campuchia (Cambodia National Rescue Party - CNRP) vì buộc tội đảng này có âm mưu lật đổ chính phủ.

Tại Campuchia, Tòa án Tối cao nhìn chung có **mối liên hệ** với đảng cầm quyền (tức CPP). Trước khi bị giải tán, CNRP là đảng **đối lập** lớn nhất ở Campuchia, được thành lập từ năm 2012 trên cơ sở sáp nhập giữa Đảng Ánh nến (Candlelight Party - CLP) và Đảng Nhân quyền (Human Rights Party). Hai nhà sáng lập của CNRP hiện khó có thêm bất kỳ cơ hội nào để tham gia chính trường, vì ông Sam Rainsy đang sống **lưu vong** ở Pháp, trong khi ông Kem Sokha bị **kết án** 27 năm tù vì tội phản quốc.

Đến tháng 5/2023 (hai tháng trước tổng tuyển cử), Ủy ban Bầu cử Quốc gia đã **cấm** CLP tham gia tranh cử vì không xuất trình được hồ sơ gốc về đăng ký thành lập đảng do Bộ Nội vụ cấp. Như đã đề cập, vào năm 2012, **CLP** được sáp nhập vào CNRP, tuy nhiên sau lệnh giải tán vào năm 2017, CLP đã tách ra để tiếp tục hoạt động. Quyết định cấm CLP có dấu hiệu của sự can thiệp từ đảng cầm quyền, vì CLP **cáo buộc** rằng cảnh sát đã từ chối cho phép các đảng viên tiếp cận trụ sở đã bị đóng cửa của CNRP - nơi lưu trữ hồ sơ đăng ký gốc của CLP. Vì bị loại

khỏi các đảng được phép tham gia tổng tuyển cử, CLP cũng không đủ điều kiện để tham gia bầu cử thượng viện.

Khó khăn tiếp nối với CLP khi vào tháng 1/2024 (một tháng trước thời điểm bầu cử thượng viện), bốn quan chức cấp xã thuộc đảng này đã **bị bắt** vì cáo buộc sử dụng tài liệu giả mạo để đăng ký ứng cử vào các chức vụ ủy viên hội đồng xã trong cuộc bầu cử địa phương vào năm 2022. Việc bắt giữ này dù không ảnh hưởng đến kết quả bầu cử, song có thể xem là động thái “nắn gân” mang tính chính trị từ đảng cầm quyền đối với lực lượng đối lập.

Những bước “dọn đường” kể trên trong những năm qua đã giúp gia đình ông Hun Sen tiếp tục nắm quyền điều hành đất nước trong tình cảnh ít phải đối mặt với những khó khăn, thách thức hơn về chính trị, vì các đảng đối lập lớn đã nằm trong diện phong tỏa hoặc giải tán.

Dựa trên sự củng cố về quyền lực chính trị, chế độ gia đình trị của “triều đại Hun Sen” trong hiện tại và tương lai gần như

“không có đối thủ”. Mặc dù so với kỳ bầu cử thượng viện năm 2018 (nơi CPP **giành trọn** ghế), thì việc đảng Ý chí Khmer giành được ba ghế vừa qua có thể tạo ra mối lo ngại, song xét trên nhiều phương diện, thực tế này vẫn khó làm lung lay chế độ cầm quyền hiện nay. Trước hết, đảng Ý chí Khmer là một đảng non trẻ, chỉ mới được thành lập vào năm 2018, do cựu thành viên cấp cao của đảng Ánh nến Kong Monika làm **Chủ tịch**. Vì thế, thành viên của đảng Ý chí Khmer phần lớn cũng xuất thân từ đảng Ánh nến. Việc phe đối lập thường xuyên phải thay đổi đảng **cho thấy** sự “ô hợp” và dần suy yếu của lực lượng này kể từ sau năm 2017 (thời điểm CNRP bị giải tán). Hơn nữa, sau quá trình củng cố, gia đình ông Hun Sen giờ đây đang nắm quyền **kiểm soát** mọi thể chế chính trị và xã hội ở Campuchia – với người thân của ông giữ các chức vụ chủ chốt trong bộ máy chính quyền, khiến phe đối lập gần như khó thoát ra khỏi vòng luẩn quẩn hiện tại.

Thấy gì từ dự án kênh đào Funan Techo của Campuchia?

Dự án kênh đào Funan Techo cho thấy Campuchia quyết tâm phát triển kinh tế đường thủy, tăng cường năng lực tự chủ. Tuy nhiên, dự án này cũng giúp Trung Quốc mở rộng ảnh hưởng thông qua hợp tác đầu tư, tạo những thách thức mới cho Việt Nam, và có thể làm giảm vai trò của Ủy hội sông Mekong (MRC).

VỖ TRƯỜNG AN

Dự án kênh đào Funan Techo là gì?

Vào đầu năm 2022, Bộ Công chính và Vận tải Campuchia **tiết lộ** rằng quốc gia này có kế hoạch xây dựng một tuyến đường thủy mới để kết nối từ sông Bassac

(một nhánh của sông Mekong, Việt Nam gọi là sông Hậu) chảy bên trong nội địa với cảng biển tại tỉnh Kep (giáp Vịnh Thái Lan). Tuyến đường mới này được kỳ vọng sẽ giúp Campuchia có thể tự vận chuyển hàng hóa từ cảng biển vào sâu trong đất liền mà không phải

Ảnh: Thủ tướng Hun Manet chứng kiến lễ ký kết thỏa thuận khung về dự án kênh đào Funan Techo giữa đại diện Campuchia (phải) và đại diện Trung Quốc (trái) vào ngày 17/10/2023 tại Bắc Kinh - (C): Facebook/Hun Manet

Kênh đào Funan Techo như là cách để Campuchia “thở bằng mũi của chính mình”.

quá cảnh qua các cảng ở Việt Nam.

Dựa trên ý tưởng đó, đến tháng 5/2023, cựu Thủ tướng Campuchia Hun Sen đã chủ trì một cuộc họp nội các và quyết định rằng dự án tuyến đường thủy mới sẽ được gọi là kênh đào **Funan Techo**. Cuộc họp cũng đã công bố ngân sách, cấu trúc và lộ trình của dự án.

Theo đó, chi phí ước tính cho việc phát triển dự án là **1,7 tỷ USD** và dự kiến sẽ mất khoảng **bốn năm** để hoàn thành. Kênh **Funan Techo** dài 180km, sẽ nối dòng chảy Prek Takeo (thuộc huyện Kien Svay) với dòng chảy Prek Ta Ek (thuộc huyện Saang), sau đó nối đến dòng chảy Prek

Ta Hing (huyện Kothom). Tất cả những địa điểm kể trên đều thuộc tỉnh Kandal và nằm trên phụ lưu của hệ thống sông Bassac. Cuối cùng, con kênh nối lại vào dòng chảy Prek Takeo nằm trên địa hạt hai tỉnh Kampot và Kep.

Ngoài ra, kênh đào Funan Techo sẽ bao gồm các hạ tầng đi kèm như ba âu tàu (watergates) (theo kế hoạch hiện tại, những âu tàu sẽ được xây tại Phnom Penh, Takeo và Kep), 11 cây cầu, cùng 208km đường sá ở hai bên tuyến đường thủy. Sau khi hoàn thành, con kênh sẽ rộng 100m ở thượng nguồn và 80m ở hạ lưu, có độ sâu 5,4m, và sẽ có hai làn đường vận chuyển để cho phép các tàu thuyền có thể di chuyển an toàn theo các hướng ngược nhau cùng một thời điểm.

Với những kế hoạch do chính quyền tiền nhiệm đề ra, ngay sau khi nhậm chức vào tháng 8/2023, Thủ tướng đương nhiệm Hun Manet đã bắt tay vào việc đưa kênh đào đi vào thực tiễn. Từ ngày 16-17/9, ông Hun Manet đã có **chuyến thăm** chính thức đến Trung Quốc. Đáng chú ý, trong chuyến thăm này, Thủ tướng

Campuchia đã gặp ông Wang Tongzhou, Chủ tịch Tập đoàn Cầu đường Trung Quốc (China Road and Bridge Corporation – CRBC), một công ty thuộc sở hữu của nhà nước chuyên về xây dựng cầu đường. Một tháng sau, Campuchia ký **thỏa thuận** với CRBC để tiến hành nghiên cứu chuyên sâu về tất cả các khía cạnh của dự án kênh đào trong vòng 8 tháng.

Dự án kênh đào Funan Techo phản ánh quyết tâm to lớn của chính phủ Campuchia nhằm phát triển kinh tế bằng cách tận dụng kênh đường thủy, tăng cường năng lực tự chủ. Tuy vậy, dự án này đồng thời cũng giúp Trung Quốc hưởng lợi thông qua đầu tư xây dựng, trong khi đặt ra những thách thức mới cho Việt Nam và có thể thách thức vai trò của Ủy hội sông Mekong (MRC).

Campuchia quyết tâm xây kênh đào

Campuchia có nhiều động lực để quyết tâm hoàn thành kênh đào này. Trước hết là lợi ích về kinh tế. Cụ thể, Campuchia có **hai**

cảng quan trọng là cảng tự trị Sihanoukville (thuộc tỉnh Kep) và cảng tự trị Phnom Penh trên sông Mekong. Hai cảng này nối với nhau qua Quốc lộ 4, đường cao tốc Phnom Penh - Sihanoukville (E4) mới được xây dựng, hoặc tuyến đường sắt Phnom Penh - Sihanoukville. Tuy nhiên, chưa có tuyến đường thủy nào nối hai cảng trên, do đó hàng hóa hiện nay phải vận chuyển từ cảng tự trị Phnom Penh về Sihanoukville (và ngược lại) bằng đường bộ, đường sắt, **vốn** tốn kém chi phí và mất thời gian.

Trong bối cảnh đó, nhiều năm qua Campuchia đã chọn phương án kết nối đường thủy qua sông Mekong, bắt đầu từ Phnom Penh đến các cảng ở **Việt Nam** (chủ yếu là cảng Cát Lái và Cái Mép) vì chi phí rẻ hơn nhiều. Kể từ năm 2011, tuyến đường này càng được tận dụng hơn khi **Hiệp ước** Vận tải Đường thủy giữa hai nước có hiệu lực, trong đó trao cho tàu thuyền của nhau quy chế “Tối huệ quốc” (Most Favoured Nation), giúp đơn giản hóa các thủ tục nhập cảnh và hải quan. Mặt hàng vận chuyển chủ yếu trên tuyến đường này là thành phẩm hoặc nguyên liệu thô của ngành may mặc

(vì ngành này chiếm **một nửa** số nhà máy ở Phnom Penh, và cũng là ngành sản xuất quan trọng nhất của Campuchia).

Tuy nhiên, với Campuchia, giải pháp vận chuyển hàng hóa sang Việt Nam vẫn không phải là phương án tối ưu, vì khiến nước này phải **phụ thuộc** rất nhiều vào các cảng ở Việt Nam để nhập nguyên liệu từ Trung Quốc, và xuất khẩu thành phẩm sang Mỹ hoặc các nước phương Tây khác. Do đó, Phnom Penh cần một kế hoạch mang tính **triệt để** hơn, và đó chính là kênh đào Funan Techo, vì vừa kết nối được hai cảng quan trọng nhất đất nước, vừa không phải đi qua Việt Nam. Bằng cách này, Campuchia có thể giảm tới **30% chi phí** vận chuyển và theo đó có lợi thế cạnh tranh tốt hơn trong các lĩnh vực xuất khẩu quan trọng như ngành may mặc.

Cùng với các lợi ích như tiết kiệm thời gian, chi phí, kênh đào cũng tạo nền tảng để **hình thành** các khu thương mại, trung tâm hậu cần, các cảng vệ tinh mới dọc theo tuyến đường. Bên cạnh đó, kênh đào sau khi hoàn thành

có thể mở ra nhiều cơ hội **việc làm** hơn cho người dân Campuchia, đặc biệt là tại các địa điểm chiến lược như hai cảng tự trị là Sihanoukville và Phnom Penh.

Động lực tiếp theo thúc đẩy Campuchia quyết tâm xây dựng kênh đào là mang lại sự tự chủ, không phụ thuộc vào nước ngoài trong các hoạt động giao thương. Khát vọng tự chủ được thể hiện rõ ràng trong phát biểu của ông So Naro, Bộ trưởng hỗ trợ Thủ tướng về Các Vấn đề ASEAN, tại cuộc phỏng vấn trên chương trình **Cross-Talk** vào ngày 29/1/2024. Theo đó, ông So Naro khẳng định: “Đây [kênh đào Funan Techo] là một dự án quan trọng đối với Campuchia, đất nước suốt một thế kỷ không có con đường trực tiếp nối từ sông ra biển. Thay vào đó, hàng hóa của đất nước phải đi qua Việt Nam”. Vì thế, ông nhấn mạnh: “Chúng tôi không có điều gì tiêu cực về Việt Nam. Tuy nhiên, khi chúng tôi phụ thuộc vào ai đó để tồn tại, chúng tôi đang đánh mất một phần sự độc lập của chính mình”. Trước đó, chính Thủ tướng Hun Manet cũng từng **ví dụ** án kênh đào Funan Techo như là cách để Campuchia “thở bằng mũi của

chính mình”. Từ góc nhìn của Campuchia, khát vọng tự chủ này là chính đáng, đặc biệt là khi sự phụ thuộc đã từng khiến Phnom Penh gặp **khó khăn** trong giao thương hàng hóa với nước ngoài ở thời điểm Việt Nam thực hiện các biện pháp hạn chế đi lại trong đại dịch COVID-19.

Cuối cùng, nỗ lực tạo dấu ấn cá nhân của Thủ tướng Hun Manet cũng có thể là động lực thúc đẩy Campuchia hiện thực hóa dự án này. Ông Hun Manet lên nắm quyền sau khi đất nước Campuchia đã trải qua gần 40 năm lãnh đạo của cha ông, cựu Thủ tướng Hun Sen. Do đó, ông Hun Manet có thể cảm thấy cần phải tạo ra bước đột phá nhằm vượt qua “cái bóng” của cha mình. Điều này giải thích vì sao ngay từ khi lên nắm quyền, Thủ tướng Hun Manet đã gần như ngay lập tức triển khai các bước để bắt đầu dự án như thăm Trung Quốc để trao đổi, sau đó ký kết thỏa thuận CRBC, và sang **Việt Nam** (từ ngày 11-12/12/2023) để xoa dịu, trấn an Hà Nội.

Như vậy, Campuchia quyết tâm xây dựng kênh đào Funan Techo

vì tin rằng dự án sẽ giúp nâng cao sự phát triển kinh tế của đất nước, tăng cường năng lực tự chủ, giảm phụ thuộc vào nước ngoài, đồng thời tạo dấu ấn cho chính quyền mới.

Trung Quốc hưởng lợi

Thỏa thuận đạt được với tập đoàn CRBC về việc khảo sát và xây dựng kênh đào Funan Techo của Campuchia đã mở đường để Trung Quốc có cơ hội thu thêm nhiều lợi ích tại quốc gia này. Vào tháng 12/2023, Thủ tướng Hun Manet đã **phủ nhận** tin đồn về việc Campuchia vay tiền từ Trung Quốc để xây dựng kênh đào Funan Techo, nhưng trên thực tế, phía Trung Quốc vẫn sẽ nhận được nhiều lợi ích theo hình thức khác, đó là thông qua hợp đồng Xây dựng - Vận hành - Chuyển giao (Build - Operate - Transfer, BOT).

Với hợp đồng BOT, trên danh nghĩa chính phủ Campuchia không mượn nợ từ Trung Quốc. Tuy nhiên, thu nhập được tạo ra từ con kênh (sau khi hoàn thành) như phí cầu đường, thuế hay các hình thức thu nhập khác sẽ **thuộc về** nhà

thầu CRBC trong khoảng thời gian 20, 30 hoặc thậm chí 50 năm tùy theo hợp đồng. Chỉ khi hợp đồng BOT hết hạn, quyền sở hữu và thu nhập do con kênh tạo ra từ thời điểm đó trở đi mới thuộc về chính phủ Campuchia. Ngoài ra, các dịch vụ đi kèm như chuyển hàng hóa từ sà lan trên sông sang các tàu viễn dương tại Kep (điểm cuối kênh đào) **có thể** cũng sẽ được cung cấp bởi các công ty Trung Quốc.

Kiểu hợp đồng BOT đã từng xuất hiện trước đây tại dự án đường cao tốc E4. Theo đó, phía Trung Quốc được phép thu phí và quản lý dự án trong **50 năm**. Người lái xe sẽ phải trả từ 12 USD cho một chiếc ô tô nhỏ, và lên tới 60 USD cho một chiếc xe tải chở hàng khi di chuyển một chiều trên đường cao tốc.

Không chỉ thu được lợi ích từ hợp đồng BOT, Trung Quốc cũng sẽ hưởng lợi vì dự án kênh đào Funan Techo góp phần giúp việc giao thương hàng hóa đến và đi từ Đặc khu Kinh tế Sihanoukville trở nên thuận lợi hơn. Đây là Đặc khu mà Trung Quốc đã đầu tư

đáng kể suốt hơn 10 năm qua dựa trên Sáng kiến Vành đai và Con đường (BRI). Hơn nữa, thông qua dự án, Trung Quốc có thể vận chuyển qua lại hàng hóa từ các cảng phía Nam Campuchia đi qua Lào về phía Trung Quốc (và ngược lại) một cách dễ dàng hơn.

Xét rộng hơn, dự án kênh đào Funan Techo sẽ giúp Trung Quốc gây áp lực toàn diện lên lượng nước và phù sa chảy về Đồng bằng sông Cửu Long (ĐBSCL), vốn đang phải chịu áp lực lớn từ hệ thống 14 đập thủy điện bậc thềm khổng lồ của Trung Quốc cùng với các công trình thủy điện khác ở Lào trên dòng chảy của sông Mekong.

Như vậy, những khoản đầu tư này đang góp phần làm sâu sắc thêm sự **phụ thuộc** về kinh tế của Campuchia với Trung Quốc. Sự phụ thuộc này về lâu dài có thể được chuyển thành ảnh hưởng về **chính trị** khi Trung Quốc có thể gây sức ép buộc Campuchia hỗ trợ hoặc ít nhất không phản đối cường quốc này trong các vấn đề an ninh khu vực và quốc tế, chẳng hạn tranh chấp trên Biển Đông.

Thách thức cho Việt Nam

Trong cuộc gặp giữa Thủ tướng Việt Nam Phạm Minh Chính và Thủ tướng Campuchia Hun Manet vào tháng 12 vừa qua, phía Hà Nội bày tỏ **quan ngại** dự án kênh đào Funan Techo sẽ gây ảnh hưởng tiêu cực đến môi trường và hệ thống nước của sông Mekong, đặc biệt là dòng nước hạ lưu từ Campuchia chảy về Việt Nam. Đáp lại, Thủ tướng Hun Manet **trấn an** rằng các nghiên cứu sơ bộ về dự án chỉ ra tác động môi trường đối với Việt Nam sẽ ở mức tối thiểu.

Tuy nhiên, mối lo ngại của Việt Nam không phải là không có cơ sở. Theo PGS. TS. Văn Phạm Đăng Trí, nhà nghiên cứu về tài nguyên nước tại Đại học Cần Thơ, nếu không có biện pháp phòng ngừa đầy đủ, con kênh **có thể** phá vỡ nguồn lũ tự nhiên, làm tăng độ mặn và thay đổi dòng nước của ĐBSCL. Đồng quan điểm, nhà nghiên cứu Brian Eyler - Giám đốc Chương trình Đông Nam Á và Chương trình Năng lượng, Nước và Sự bền vững của Trung tâm Stimson - nhận định

rằng kênh đào sẽ **tạo ra** một vùng khô hạn ở phía Nam (bao gồm một phần các tỉnh An Giang và Kiên Giang của Việt Nam) và một vùng lũ lớn hơn ở phía Bắc (tức Campuchia).

Một khi kênh đào hình thành, dòng nước thay vì chảy về ĐBSCL sẽ bị đổi hướng theo dòng kênh và đổ thẳng ra biển. Điều này **có thể khiến** tình trạng xâm nhập mặn ở ĐBSCL diễn ra dai dẳng hơn, với quy mô lớn hơn và mức độ nghiêm trọng cao hơn. Khi đó, ĐBSCL sẽ bị thiếu nước ngọt, ảnh hưởng trực tiếp lên các loại cây ăn quả, cây hoa màu, lương thực. Đồng thời, nguồn nước bị xâm nhập mặn khiến việc nuôi các loại thủy sản nước ngọt cũng bị ảnh hưởng nặng nề do thay đổi môi trường sống. Hậu quả tất yếu là nguồn sinh kế của người dân ĐBSCL bị ảnh hưởng lớn, vì ngành nông nghiệp chiếm đến **30% GDP** của vùng.

Bên cạnh vấn đề về môi trường, việc mất nguồn thu ở các cảng của Việt Nam cũng là một mối quan tâm cần chú ý. Trong giai đoạn 2011-2023, đã có khoảng **20 triệu tấn** hàng hóa được vận chuyển

trên tuyến đường thủy giữa Việt Nam với Campuchia. Do đó, khi kênh đào được hoàn thành, Việt Nam sẽ mất nguồn thu thuế và phí quá cảnh từ hàng hóa, tàu biển của Campuchia. Tuy nhiên, nhà nghiên cứu Nguyễn Khắc Giang - hiện đang làm việc tại Viện Yusof Ishak của Singapore - cho rằng ảnh hưởng từ việc mất nguồn thu này là **không đáng kể**, vì khối lượng thương mại tương đối nhỏ. Ngoài ra, các tàu chở hàng trên 1.000 tấn nhiều khả năng vẫn sẽ chọn đi qua các cảng của Việt Nam để đến Campuchia, vì đi theo đường kênh đào sẽ phải **chuyển tải** sang các sà lan nhỏ hơn để phù hợp với thiết kế của con kênh.

Nhìn chung, các thách thức về môi trường và kinh tế đối với Việt Nam liên quan đến kênh đào Funan Techo sẽ cần được theo dõi thêm trong tương lai. Trong khi thách thức về kinh tế là khó có thể tránh khỏi, thì tác động về môi trường sẽ phụ thuộc nhiều vào “thiện chí” từ phía Campuchia để giảm thiểu tối đa ảnh hưởng tiêu cực đến Việt Nam (như Thủ tướng Hun Manet đã “hứa”).

Liệu MRC có giải quyết hiệu quả?

Vào tháng 8/2023, Campuchia đã **gửi** Bản tóm tắt đánh giá tác động môi trường của dự án kênh đào Funan Techo lên Ban Thư ký MRC, trong đó nêu rõ rằng việc sử dụng ba âu tàu dọc theo kênh sẽ đảm bảo việc xả nước được “kiểm soát hiệu quả” nhằm ngăn chặn những thay đổi đáng kể đối với dòng chảy của sông Mekong. Chính vì Bản tóm tắt này, MRC đã quyết định **dán nhãn** kênh đào Funan Techo là dự án trên phụ lưu thay vì là dự án trên dòng chính sông Mekong.

Tuy nhiên, quyết định này có thể dẫn đến nguy cơ MRC **không** tham gia vào việc đánh giá tác động xuyên biên giới của kênh đào, vì theo **Hiệp định Mekong** năm 1995, MRC có nghĩa vụ “xem xét kỹ thuật” và nhận ý kiến đóng góp từ các quốc gia thành viên đối với các dự án ảnh hưởng đến dòng chính của con sông.

Mặc dù vậy, dự án chỉ đang ở trong giai đoạn đầu, và cho đến nay MRC lẫn Việt Nam **chưa** nhận được nghiên cứu khả thi hoặc các

thông tin cập nhật về dự án kênh đào Funan Techo. Vì thế, Ban Thư ký MRC **cho biết** vẫn “đang chờ thêm thông tin từ Campuchia”. Thông tin này cho thấy chỉ có thể đánh giá đầy đủ, chính xác quan điểm tiếp cận, động thái triển khai của MRC khi Campuchia hoàn thành quá trình nghiên cứu về tính khả thi và báo cáo lên Ủy hội.

Dự án vẫn sẽ tiếp tục

Bất chấp những lo ngại từ Việt Nam và phần nào từ MRC, cho đến nay, chưa có dấu hiệu nào cho thấy Campuchia ngừng quyết tâm theo đuổi dự án xây dựng kênh đào Funan Techo. Ông So Naro đã **nhấn mạnh** rằng “chính phủ Campuchia có toàn quyền đối với dự án, và không có gì bên ngoài có thể cản trở việc xây dựng kênh đào Funan Techo”. Hơn nữa, Bộ Công chính và Vận tải Campuchia - vào tháng 1/2024 - tuyên bố rằng lễ khởi công dự án kênh đào Funan Techo dự kiến sẽ diễn ra vào **quý IV** năm nay.

Mặc dù đã lên kế hoạch khởi công cụ thể, song cho đến nay, những thông tin mà phía Campuchia công khai vẫn còn rất **mơ hồ**. Đơn

cử, ngay cả trong tài liệu Campuchia gửi đến MRC, các thông tin chỉ được cung cấp ở mức **cơ bản** như những tác động từ bụi và tiếng ồn trong quá trình xây dựng, thông tin về các khu vực xây dựng, khu vực đường sá tạm thời, khu vực công trường tạm thời, khu vực xả thải.

Sự mơ hồ như vậy khiến những dự báo về tác động đến kinh tế, môi trường chỉ mang tính phỏng đoán, chưa lường trước được hết các rủi ro có thể xảy ra, gây khó khăn cho công tác phòng bị của Việt Nam. Trong bối cảnh đó, việc cần làm đối với Việt Nam là tích cực theo sát tình hình, hợp tác và trao đổi với phía Campuchia để bảo vệ lợi ích chính đáng của mình. Bởi lẽ, dự án chỉ mới đang ở giai đoạn khảo sát, do đó Campuchia hoàn toàn có thể tính toán để xây dựng kênh đào theo hướng ít gây hại cho Việt Nam nhất. Dù ở thế “bất lợi” hơn, Việt Nam vẫn có công cụ để “thương lượng”, vì các tàu có tải trọng lớn hơn công suất thiết kế của kênh đào phải đi qua hướng các cảng ở Vũng Tàu và thành phố Hồ Chí Minh để vào Campuchia.

Kênh đào Funan Techo quan trọng ra sao với Campuchia và Việt Nam?

Cả Campuchia và Việt Nam đều có lý lẽ chính đáng cho các quan điểm gần đây về dự án kênh đào Funan Techo. Các bên cần đặt mình vào vị trí của nhau để đối thoại và hướng đến lợi ích chung.

PHAN NHẬT BÌNH

Một dự án gây tranh cãi về tác động môi trường

Đầu năm 2022, Bộ Công chính và Vận tải Campuchia tiết lộ rằng Phnom Penh có kế hoạch **xây dựng** một tuyến đường thủy mới để kết nối từ sông Bassac (một

nhánh của sông Mekong, Việt Nam gọi là sông Hậu) chảy bên trong nội địa với cảng biển tại tỉnh Kep (giáp Vịnh Thái Lan) với mục đích giúp Campuchia có thể tự vận chuyển hàng hóa từ cảng biển vào sâu trong đất liền mà không phải quá cảnh qua các cảng ở Việt Nam.

Ảnh: Thủ tướng Phạm Minh Chính (phải) bắt tay Thủ tướng Campuchia Hun Manet tại Văn phòng Chính phủ (Hà Nội) trong chuyến thăm Việt Nam của ông Hun vào tháng 12/2023 - (C): VOV

Dựa trên ý tưởng đó, đến tháng 5/2023, cựu Thủ tướng Campuchia Hun Sen đã chủ trì một cuộc họp nội các và quyết định rằng dự án tuyến đường thủy mới sẽ được gọi là kênh đào **Funan Techo**.

Cho đến nay, vấn đề tác động môi trường của kênh đào Funan Techo vẫn gây tranh cãi cả trong dư luận quốc tế lẫn tại Việt Nam - quốc gia nằm ở cuối dòng Mekong và là nước duy nhất bên ngoài Campuchia có rủi ro hứng chịu tác động từ dự án này.

Đến nay, giới học giả ở Campuchia, Việt Nam và quốc tế đưa ra rất nhiều ý kiến trái chiều; song nhìn chung, các ý kiến vẫn chia sẻ quan điểm rằng dự án này có khả năng tác động nhất định đến môi trường nói chung, và nguồn nước chảy từ sông Mekong về Đồng bằng Sông Cửu Long (ĐBSCL) của Việt Nam nói riêng.

Theo **công bố sơ bộ** từ phía Campuchia, kênh đào Funan Techo sẽ bắt đầu từ Cảng tự trị Phnom Penh (nằm trên dòng chính sông Mekong trong một

Vì các thông tin mà Campuchia công bố chưa đầy đủ, nên đã tạo “vùng xám” cho sự trỗi dậy của dư luận...

đoạn ngắn), sau đó nhập vào sông Bassac ở điểm bắt đầu có thể là tại xã Prek Ambel, huyện Sa'ang, tỉnh Kandal, dọc theo hướng Nam qua vùng đầm lầy Kaoh Thom (một huyện cũng thuộc tỉnh Kandal), rồi rẽ sang hướng Tây Nam tới điểm cuối Sihanoukville thuộc tỉnh Kep. Con kênh dự kiến có chiều dài khoảng 180km, rộng 100m ở thượng nguồn và 80m ở hạ lưu, độ sâu 5,4m, có thể chở tàu có trọng tải lên tới 3000 tấn.

Như vậy, với kế hoạch mà phía Campuchia đề ra, kênh đào Funan Techo gần như nằm hoàn toàn trên **dòng nhánh** (phụ lưu/tributary) của

sông Mekong. Điều này cũng được Thủ tướng Hun Manet **khẳng định** trong chuyến thăm Việt Nam vào tháng 12/2023, nhấn mạnh rằng kênh đào sẽ chuyển hướng nước từ sông Bassac - một nhánh chứ không phải từ dòng chính sông Mekong.

Khoản A, Điều 5 của **Hiệp định về Hợp tác Phát triển Bền vững Lưu vực Sông Mekong năm 1995** (Hiệp định Mekong 1995) quy định rằng “Trên các dòng nhánh của sông Mekong, bao gồm cả hồ Tonle Sap (Biển Hồ), việc sử dụng nước trong lưu vực và chuyển nước ra ngoài lưu vực phải được thông báo cho Ủy ban Hỗn hợp” (On tributaries of the Mekong River, including Tonle Sap, intra-basin uses and inter-basin diversions shall be subject to notification to the Joint Committee). Nói cách khác, một quốc gia muốn xây dựng cơ sở hạ tầng sử dụng nguồn nước từ dòng nhánh của sông Mekong thì chỉ cần thông báo với MRC, mà không cần thực hiện quy trình tham vấn trước và xin thoả thuận từ MRC như trường hợp muốn sử dụng nước từ dòng chính (mainstream) theo quy định tại

khoản B, Điều 5 Hiệp định Mekong 1995.

Trên cơ sở đó, Campuchia - với tư cách là một trong những thành viên ký kết Hiệp định Mekong 1995, về cơ bản đã tuân thủ đúng quy định của hiệp định này khi tiến hành một dự án nằm trên dòng nhánh của sông Mekong, cụ thể là thông báo cho MRC về kế hoạch xây dựng kênh đào Funan Techo. Tháng 8 năm ngoái, nước này đã gửi **Bản tóm tắt** đánh giá tác động môi trường của dự án kênh đào Funan Techo lên Ban Thư ký của MRC, trong đó nêu rõ rằng dự án thuộc dòng nhánh của sông Mekong, và việc sử dụng ba âu tầu dọc theo kênh sẽ đảm bảo việc xả nước được “kiểm soát hiệu quả” nhằm ngăn chặn những thay đổi đáng kể đối với dòng chảy của sông Mekong (văn bản này không được công bố công khai, phía Campuchia chỉ chia sẻ một phần nội dung cho Nikkei Asia).

Trước đó, để tạo ra bản thiết kế của kênh đào, Campuchia **cho biết** đã thực hiện nghiên cứu nghiêm túc kéo dài hơn hai năm về nhiều mặt, gồm kỹ thuật, pháp lý, kinh tế, môi trường và xã hội, cũng

như tham vấn liên bộ trước khi chính phủ phê duyệt dự án. Trong suốt chiều dài 180 km của con kênh cũng có ba âu tàu tại điểm giao giữa dòng chính với dòng nhánh sông Mekong, tại tỉnh Takeo và tại tỉnh Kep, để giúp **chủ động** điều tiết lượng nước, ngăn lãng phí nguồn nước ngọt chảy ra biển.

Tuy vẫn **thừa nhận** (nhưng không liệt kê cụ thể) rằng một số tác động môi trường có thể xảy ra trong quá trình xây dựng, Phnom Penh cho biết sẽ đưa ra **các biện pháp** để giảm thiểu chúng. Thủ tướng Campuchia Hun Manet cũng **cam kết** rằng dự án sẽ không ảnh hưởng đến dòng chảy của hệ thống sông Mekong vào Việt Nam - kể cả sông Tiền và sông Hậu.

Mặc dù vậy, MRC hiện **chưa** nhận được nghiên cứu khả thi hoặc các thông tin cập nhật mới của Phnom Penh về dự án kênh đào Funan Techo. Vì thế, Ban Thư ký MRC cho biết vẫn “**đang chờ thêm thông tin từ Campuchia**” để căn cứ vào đó đưa ra đánh giá đầy đủ, chính xác về các tác động của dự án.

Vì các thông tin mà Campuchia công bố chưa đầy đủ, nên đã tạo “vùng xám” cho sự trôi dạt của dư luận với thái độ hoài nghi về dự án này, chủ yếu từ các trung tâm nghiên cứu của phương Tây (nhất là Mỹ) và một số chuyên gia ở Việt Nam. Chẳng hạn, ông Brian Eyler - một chuyên gia về Mekong làm việc tại tổ chức tư vấn Stimson Center của Mỹ cho rằng, văn bản mà Campuchia gửi lên MRC vẫn **thiếu** nội dung bàn luận về tác động môi trường thực tế đối với sông Mekong và vùng ngập lũ xuyên biên giới. Trong khi đó, ông Wesley Holzer - nhân viên ngoại giao công chúng tại Đại sứ quán Mỹ ở Phnom Penh cho rằng các cơ quan chức năng Campuchia cần **phối hợp chặt chẽ** với MRC để cung cấp thêm thông chi tiết về dự án và tham gia đầy đủ vào mọi nghiên cứu về tác động môi trường.

Về phía Việt Nam, theo **PGS.TS. Lê Anh Tuấn** (nguyên Phó Viện trưởng Viện Nghiên cứu biến đổi khí hậu, trường Đại học Cần Thơ), văn bản mà Campuchia gửi MRC dài 15 trang nhưng phần thông tin dự án chỉ chưa tới bốn trang, dữ liệu mang tính chung chung,

thiếu thông số chi tiết, gây thách thức cho việc đưa ra những đánh giá cụ thể. Ông Tuấn cũng cho rằng kênh đào Funan Techo nếu được xây dựng có thể khiến lượng nước từ sông Mekong chảy về ĐBSCL giảm chỉ còn một nửa. Tiếp nối quan ngại của ông Lê Anh Tuấn, **theo ông Nguyễn Bá Cao** (thuộc Trung tâm Quy hoạch và điều tra Tài nguyên - Môi trường biển khu vực phía Nam), hiện chưa có nghiên cứu cụ thể về ảnh hưởng của dự án kênh đào Funan Techo đối với môi trường biển, nhất là tại vị trí tiếp giáp giữa kênh đào với khu vực đảo Phú Quốc (tỉnh Kiên Giang) của Việt Nam.

Trong khi đó, TS. Tô Văn Trường - chuyên gia về tài nguyên môi trường, đã từng có 8 năm công tác tại MRC (1988 - 1996) đã đưa ra **một phân tích chi tiết và đa chiều hơn** trên trang Tri thức Nông dân (trực thuộc Báo Nông nghiệp Việt Nam của Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn). Trước khi đưa ra nhận định, ông Trường phác thảo ba kịch bản về sự thay đổi lưu lượng nước về

ĐBSCL sau khi dự án kênh đào Funan Techo hoàn thành. Kịch bản thứ nhất là Campuchia tuân thủ đúng với những gì đã đệ trình lên MRC - kiểm soát lưu lượng bình quân ngày lớn nhất qua tuyến kênh là 3,6 m³/s. Kịch bản thứ hai là Campuchia không kiểm soát dòng nước chảy qua kênh mỗi ngày, mà mở âu liên tục để nước chảy tự do, vượt ngưỡng 3,6 m³/s cả trong mùa lũ lẫn mùa kiệt. Kịch bản tiếp theo là Campuchia tuân thủ đúng theo kịch bản đầu tiên, nhưng kết hợp cấp nước nông nghiệp ở các tỉnh Kandal, Takeo, Kampot và Kep.

Theo ông Trường, nếu kịch bản thứ nhất xảy ra, thì hoạt động của kênh đào Funan Techo sẽ không ảnh hưởng đáng kể đến lưu lượng nước chảy về ĐBSCL. Nhưng nếu Campuchia để kịch bản hai hoặc ba xảy ra, thì tác động của con kênh đến dòng chảy và lượng phù sa về ĐBSCL là đáng kể. Với hai kịch bản này, lượng nước về sông Hậu sẽ giảm từ 5-13% trong mùa khô và từ 2-6% trong mùa mưa. Đồng thời, lưu lượng nước về sông Tiền cũng có thể sẽ bị giảm từ 2-4% trong mùa khô và từ 1-3% trong mùa mưa.

Nhìn chung, chính phủ Campuchia cho rằng các tác động về môi trường của dự án kênh đào Funan Techo là không đáng kể và sẽ không gây ảnh hưởng nghiêm trọng cho Việt Nam. Tuy nhiên, cả MRC, dư luận phương Tây cũng như các chuyên gia tại Việt Nam đều cho rằng cần có những nghiên cứu và báo cáo cụ thể hơn để có thể đánh giá toàn diện và chính xác về các tác động môi trường liên quan đến dự án.

Quan trọng nhất, tác động từ dự án này sẽ phụ thuộc vào cách mà Campuchia điều phối và sử dụng dòng nước chảy qua kênh đào Funan Techo sau khi con kênh này chính thức đi vào hoạt động (theo đúng tiến độ của dự án thì sẽ là **vào năm 2028**).

Campuchia có động lực chính đáng để xây dựng con kênh

Là một trong hai quốc gia nằm ở hạ nguồn sông Mekong, cùng với Việt Nam, Campuchia ý thức rõ tầm quan trọng của nguồn nước sông Mekong, đặc biệt là vai trò của nó đối với nguồn sinh kế của người dân nước này.

Khoảng một nửa dân số Campuchia kiếm sống bằng nghề nông hoặc đánh bắt thủy sản trên vùng đồng bằng ngập nước do sông Mekong và Biển Hồ tạo ra. Kể từ năm 2019 đến nay, nước Mekong chảy vào Biển Hồ ở Campuchia đã giảm mạnh, kéo theo lượng cá tôm ở Biển Hồ cũng giảm (đỉnh điểm vào đợt hạn cuối năm 2019 - đầu năm 2020, sản lượng cá ở đây **thấp hơn 80%** so với bình thường), gây thiệt hại nghiêm trọng cho nền kinh tế Campuchia và sinh kế của người dân sinh sống quanh Biển Hồ.

Vì sông Mekong quan trọng như “nguồn sống” của người dân Campuchia, Phnom Penh từ lâu đã thể hiện mình là một quốc gia có trách nhiệm trong việc bảo vệ nguồn nước và hệ sinh thái của con sông này. Một **báo cáo** của Ngân hàng Phát triển Châu Á (ADB) vào năm 2010 cho biết Campuchia đã tích cực thúc đẩy các sáng kiến hội nhập và hợp tác (RCI) trong tiểu vùng sông Mekong và hỗ trợ các hành lang kinh tế thuộc Tiểu vùng Sông Mekong Mở rộng (GMS) với các nước láng giềng. Năm 2020 Campuchia đã **tuyên bố** rằng

nước này sẽ không phát triển các đập thủy điện mới trên sông Mekong trong vòng 10 năm tới (2020 - 2030). Trước đó, Campuchia từng thông báo kế hoạch phát triển hai đập thủy điện là **Sambor (năm 2012)** và **Stung Treng (năm 2016)** trên dòng chính sông Mekong nhưng cả hai dự án đều **bị hoãn** kể từ năm 2020.

Trong một buổi lễ khởi công xây dựng một đập thủy điện ở tỉnh ven biển Koh Kong vào cuối năm ngoái, Thủ tướng Hun Manet **nhắc lại** rằng “Chính phủ [Campuchia] sẽ không xây dựng bất kỳ đập nào dọc theo sông Mekong vì nó ảnh hưởng rất nhiều [đến môi trường và sinh thái ở Biển Hồ - nguồn thủy sản chính cho người Campuchia]”. Ông cũng **cam kết** rằng Campuchia sẽ không phát triển các nhà máy điện than mới như một phần của “trách nhiệm đối với môi trường và khí hậu chung của thế giới”.

Trở lại với dự án kênh đào Funan Techo, dự án là nỗ lực của một quốc gia nhỏ bé như Campuchia nhằm tìm kiếm sự tự

chủ chiến lược khi tồn tại giữa các quốc gia láng giềng hùng mạnh hơn. Bằng cách thiết lập một tuyến đường thủy thông thương từ cảng Phnom Penh đến tỉnh Kep, kênh đào Funan Techo sẽ tạo điều kiện để Campuchia dễ dàng hơn trong việc tiếp cận thị trường quốc tế, giúp hoạt động xuất nhập khẩu hàng hóa liền mạch hơn và **giảm bớt** sự phụ thuộc vào các cảng biển của Việt Nam. Theo **tuyên bố** từ Phó Thủ tướng Campuchia Sun Chanthol hôm 3/4, dự án kênh đào Funan Techo có thể giúp nước này thu được 88 triệu USD phí vận chuyển mỗi năm kể từ năm 2050, và ước tính khoản doanh thu này sẽ tăng thêm 570 triệu USD mỗi năm trong các năm sau đó.

Chưa dừng lại ở đó, hoạt động của con kênh có triển vọng thúc đẩy sự chuyển dịch cơ cấu kinh tế của một quốc gia còn phụ thuộc lớn vào nông - lâm - ngư nghiệp như Campuchia (**chiếm 22% GDP, gấp đôi tỷ lệ của Việt Nam**) theo hướng tăng tỷ trọng ngành thương mại và dịch vụ, tạo động lực vực dậy nền kinh tế cho “đất nước chùa tháp”. Bởi, theo **đánh giá** của Ngân hàng Thế giới (WB) trong giai đoạn 1990 - 2017, thương mại là chìa khoá để

tạo ra sự thịnh vượng chưa từng có cho nhiều quốc gia và đã giúp thoát nghèo cho hơn 1 tỷ dân số thế giới. Kênh đào Funan Techo cũng sẽ mang lại cơ hội việc làm cho **5 triệu cư dân** Campuchia, đồng thời thúc đẩy sự cải thiện hệ thống giao thông tổng thể của quốc gia này thông qua các **dự án** xây dựng hệ thống đường bộ, cầu, đường thủy phụ trợ dọc đôi bờ con kênh.

Nếu đứng từ góc độ một quốc gia có trách nhiệm đối với nguồn tài nguyên chung (như những gì Campuchia đã cam kết và thể hiện trong nhiều năm qua), ta vẫn có thể tin tưởng rằng Phnom Penh sẽ có biện pháp kiểm soát để dự án không gây ra tác động tiêu cực đến hệ sinh thái của Việt Nam. Tuy nhiên, như đã chỉ ra ở trên, mức độ minh bạch của Campuchia về dự án này đến nay vẫn còn hạn chế, theo đó đã tạo “vùng xám” cho sự trỗi dậy của dư luận hoài nghi về động cơ và các tác động của dự án này từ các trung tâm nghiên cứu của phương Tây và một số chuyên gia ở ĐBSCL.

Việt Nam cũng có lý do chính đáng để “rất quan tâm” về dự án

Theo truyền thông Campuchia, trong cuộc gặp giữa Thủ tướng Phạm Minh Chính và Thủ tướng Hun Manet vào tháng 12/2023, phía Việt Nam đã bày tỏ **mối quan tâm** về tác động môi trường tiềm ẩn của dự án đối với dòng chảy ở ĐBSCL. Vào ngày 11/4/2024, Phó Phát ngôn viên Bộ Ngoại giao Việt Nam Đoàn Khắc Việt nhấn mạnh rằng “Việt Nam **rất quan tâm** đến dự án kênh Funan Techo và đã đề nghị phía Campuchia phối hợp chặt chẽ với Việt Nam và MRC trong việc chia sẻ thông tin và đánh giá tác động của công trình này”.

Gần đây nhất, hôm 5/5, Người Phát ngôn Bộ Ngoại giao Việt Nam Phạm Thu Hằng tiếp tục đưa ra thông điệp tương tự với báo chí nhưng với ngôn ngữ có phần nhẹ nhàng hơn. Cụ thể, bà Hằng **phát biểu** rằng Việt Nam “rất quan tâm và tôn trọng lợi ích chính đáng của Campuchia theo tinh thần của Hiệp định Mekong 1995” và “mong rằng Campuchia tiếp tục phối hợp chặt chẽ với Việt Nam và các nước trong Ủy

hội sông Mekong chia sẻ thông tin, đánh giá đầy đủ tác động của dự án này đối với nguồn nước, tài nguyên nước và môi trường sinh thái của khu vực tiểu vùng sông Mekong...”. Có thể nhận thấy, ngôn ngữ được lựa chọn trong phát biểu của bà Hằng là khá cân bằng và “nhẹ nhàng” hơn so với phát ngôn trước đó của ông Việt.

Hà Nội đặc biệt quan tâm đến dự án này phần lớn vì lý do môi trường. Bằng chứng là không lâu sau khi Campuchia gửi Bản tóm tắt lên MRC vào năm ngoái, Cục Quản lý tài nguyên nước thuộc Bộ Tài nguyên và Môi trường Việt Nam đã gửi thư mời các nhà khoa học, chuyên gia tham gia **đánh giá tác động** của dự án đến vùng ĐBSCL. Mới đây hơn, Ủy ban sông Mekong Việt Nam phối hợp Ban Thư ký MRC - vào ngày 23/4/2024 - đã **tổ chức** cuộc họp tham vấn về dự án. Nhìn chung, theo các chuyên gia, dự án có nguy cơ gây ra những **tác động tiêu cực** đến tài nguyên nước ĐBSCL, **nhưng** cần phải có thêm những đánh giá cụ thể trên thực địa cũng như mang tính rõ ràng về khoa học để đưa ra kết luận cuối cùng.

Với Việt Nam, quốc gia ở cuối dòng Mekong, việc bày tỏ mối quan tâm và yêu cầu Campuchia chia sẻ thông tin liên quan đến dự án kênh đào Funan Techo nhằm đảm bảo không có rủi ro môi trường xảy ra cho ĐBSCL là điều có thể hiểu được. Mặc dù Campuchia cho rằng kênh đào là **“vấn đề đối nội và chủ quyền”** của Phnom Penh và nằm trên dòng nhánh của sông Mekong, dự án này - trên thực tế - vẫn cắt qua thượng nguồn sông Hậu vùng ĐBSCL của Việt Nam. Do đó, việc Hà Nội cần những thông tin chi tiết để ứng phó những bất lợi có thể xảy ra trong tương lai là hợp lẽ.

Lợi ích của Việt Nam sẽ bị ảnh hưởng bởi dự án Funan Techo, song mức độ nặng hay nhẹ sẽ phụ thuộc vào cách chính phủ Campuchia sử dụng kênh đào. Hơn nữa, việc sử dụng cụm từ “rất quan tâm” để nói về dự án của Campuchia, thay vì dùng từ “rất quan ngại” (như cách Hà Nội nêu quan điểm đối với một số **vấn đề khác** có đe dọa trực tiếp đến an ninh quốc gia), cho thấy rằng mặc dù có sự lo lắng về tác động từ dự án kênh đào Funan Techo,

Việt Nam vẫn có ý giảm nhẹ “sức nặng” trong các diễn ngôn để thể hiện thiện chí và mong muốn phối hợp với phía Campuchia nhằm cùng trao đổi và tiến đến dung hòa lợi ích giữa hai nước.

Tuy nhiên, các diễn ngôn mà Việt Nam đã đưa ra trước đó dường như nhận về sự “khó chịu” từ phía Campuchia. Ông So Naro, Đặc phái viên của Thủ tướng phụ trách các vấn đề ASEAN, **phát biểu** trên báo chí nước này rằng Campuchia không có nghĩa vụ phải giải trình thông tin với Việt Nam về một dự án nội bộ của Phnom Penh, tuy nhiên cho biết vẫn sẵn lòng chia sẻ thông tin cho Hà Nội. Cựu Thủ tướng, Chủ tịch Thượng viện Campuchia Hun Sen hôm 27/4 cũng **cho biết** sẽ “không thương lượng gì thêm” về việc xây kênh đào Funan. Trước đó ông **khẳng định quyết tâm** xây kênh đào và bày tỏ mong muốn các nhà lãnh đạo Việt Nam hiểu nhu cầu của Campuchia thay vì chỉ nghĩ cho lợi ích của riêng Việt Nam, vì kênh đào sẽ mang lại nhiều lợi ích về giao thông, sản xuất cá, nuôi trồng thủy sản và sinh kế, và nó sẽ tránh lũ lụt ở một số tỉnh phía Tây Nam của

Campuchia. Ông Hun Sen cũng **bác bỏ** các hoài nghi từ phía Việt Nam về việc kênh đào sẽ mở đường cho Trung Quốc tiếp cận quân sự ở Campuchia.

Tuy nhiên, cần chú ý rằng Bộ Ngoại giao Việt Nam chưa từng đưa ra một tuyên bố chính thức có bày tỏ quan ngại về hoạt động quân sự của Trung Quốc ở Campuchia. Một số tờ báo lớn thuộc sự quản lý của Bộ Thông tin và Truyền thông Việt Nam như **Tuổi trẻ, VnExpress,...** chỉ đưa tin liên quan đến những tranh cãi về tác động môi trường của dự án. Những cáo buộc về nguy cơ tác động quân sự của Trung Quốc hay rủi ro đánh mất ảnh hưởng chính trị của Việt Nam có chăng chỉ đến từ các kênh bình luận độc lập, và do đó, không mang tính đại diện cho phát ngôn của chính phủ Việt Nam.

Mặc dù vậy, qua những phản ứng ngoại giao có sự “lệch pha” gần đây giữa Việt Nam và Campuchia liên quan đến dự án kênh đào Funan Techo, có thể thấy rằng giữa hai quốc gia hạ nguồn Mekong trên thực tế vẫn chưa có sự chia sẻ thông tin sâu sắc để

cùng hợp tác bảo vệ và phát triển tài nguyên chung. Thông điệp cả hai bên đưa ra đều thể hiện sự sẵn sàng đối thoại để tháo gỡ vướng mắc, nhưng đâu đó vẫn đi kèm thái độ đề phòng - với một bên “**đề nghị phối hợp**” chia sẻ thông tin (mặc dù đã có ý giảm nhẹ mức “quan ngại” xuống “quan tâm”), và một bên “**không muốn thương lượng thêm**” (mặc dù cho biết vẫn sẵn lòng cung cấp thông tin cho Việt Nam).

Luận về lý thuyết bất cân xứng về quyền lực trong quan hệ quốc tế, GS. Brantly Womack đã chỉ ra trong cuốn “**Asymmetry and International Relationships**” (Sự bất cân xứng và các mối quan hệ quốc tế) rằng trong quan hệ giữa hai chủ thể có sự chênh lệch về sức mạnh (căn cứ vào các chỉ số kinh tế, chính trị, quân sự), thì nước nhỏ hơn sẽ có xu hướng nhạy cảm và phản ứng quá mức trước các động thái của nước lớn; trong khi đó, nước lớn hơn lại tỏ ra thiếu tinh tế hơn khi nhìn về lợi ích của nước nhỏ. Logic này khá giống với những gì đang diễn ra hiện nay trong quan hệ giữa Campuchia (tạm gọi là “nước nhỏ hơn”) và Việt Nam (tạm gọi là

“nước lớn hơn”) liên quan đến dự án kênh đào Funan Techo. Trong khi Campuchia quá nhạy cảm và rất có thể đánh đồng quan điểm của dư luận độc lập với quan điểm chính thức của chính phủ Việt Nam, thì Hà Nội dường như đang thiếu một chút khéo léo trong việc truyền tải các thông điệp ngoại giao đến Phnom Penh.

Một số kiến nghị cho Việt Nam

Từ năm 2020, **nghiên cứu** của học giả Việt Nam đã chỉ ra rằng phía Việt Nam vẫn còn thiếu nhiều thông tin thực địa mang tính cập nhật từ khu vực bãi ngập lũ và địa hình lòng sông phía Campuchia, nhằm tính toán và dự báo nguồn nước cho vùng ĐBSCL. Nghiên cứu cũng khuyến nghị Việt Nam cần tăng cường nghiên cứu quốc tế và hợp tác quốc tế để bổ sung cho phần dữ liệu quan trọng nhưng còn thiếu này của vùng. Đặt trong bối cảnh hiện nay, khuyến nghị này vẫn còn nguyên tính đúng đắn và cần thiết.

Bên cạnh đó, vì các bên liên quan trực tiếp đến dự án xây dựng kênh đào Funan Techo chỉ bao

gồm Campuchia, Việt Nam và MRC, nên thông tin về dự án không nhất thiết phải được công khai hoàn toàn cho dư luận quốc tế mà chỉ cần được chia sẻ trong nội bộ ba bên là đủ, nhằm tránh có bên thứ tư cố ý sử dụng thông tin sai mục đích nhằm định hướng dư luận vì mục đích khác hoặc chia rẽ quan hệ giữa Campuchia và Việt Nam.

Trên thực tế, Campuchia cũng đã cho biết sẵn sàng cung cấp thông tin cho phía Việt Nam. Mặc dù quyết tâm xây kênh đào, Chủ tịch Thượng viện Campuchia Hun Sen cũng **gửi thông điệp** đến Việt Nam rằng khi giải quyết vấn đề kênh đào Funan Techo, ông không kích động hận thù đối với người dân Việt Nam trong lòng người dân Campuchia, mà kêu gọi cả hai bên xem xét lợi ích và các tác động lẫn nhau. Do vậy, để đáp lại, Việt Nam cần có cách phản ứng mềm dẻo hơn khi làm việc với Campuchia trong vấn đề chia sẻ thông tin liên quan đến kênh đào Funan Techo, để không làm xấu đi quan hệ **“hữu nghị truyền thống và hợp tác toàn diện”** với Phnom Penh.

Có thể thấy, trong tuyên bố “rất quan tâm” lần thứ hai từ đại diện Bộ ngoại giao Việt Nam nhưng với từ ngữ có tính giảm nhẹ hơn (từ “đề nghị” sang “mong rằng” Campuchia phối hợp chia sẻ thông tin về dự án), báo chí Campuchia đã **dẫn lại nguyên văn** tuyên bố này và chưa có bình luận thêm. Điều đó phần nào cho thấy Phnom Penh có sự quan tâm và lắng nghe tích cực đối với quan điểm của Hà Nội, và triển vọng đối thoại mang tính xây dựng giữa hai nước vẫn đang “mở”, miễn là phía Việt Nam có cách ứng xử ngoại giao hoà dịu hơn.

Ngoài ra, Việt Nam cần tìm cách thông tin cho phía Campuchia hiểu rằng, Chính phủ và Bộ Ngoại giao Việt Nam chưa hề đưa ra cáo buộc nào về ý nghĩa quân sự liên quan đến dự án của Campuchia, mà hầu hết chúng đều đến từ dư luận quốc tế và các kênh báo chí độc lập, không đại diện cho tiếng nói của Hà Nội. Phía Phnom Penh cần phân biệt điều này để tránh có thêm những hiểu lầm có thể làm tổn hại mối quan hệ song phương.

Nhìn chung, Campuchia cho đến nay phần nào tiếp tục khẳng định vai trò là một quốc gia có trách nhiệm trong tiểu vùng sông Mekong khi đã nhiều lần cam kết quan tâm đến vấn đề tác động môi trường, cũng như đã gửi báo cáo về dự án xây dựng kênh đào Funan Techo lên MRC. Tuy nhiên, tác động thực sự của kênh đào sẽ cần phải được theo dõi thêm trong thời gian tới, ở thời điểm Campuchia bắt đầu khởi công và công bố những thông tin chi tiết hơn.

Dù thế nào đi nữa, dự án kênh đào Funan Techo vẫn là tham vọng địa chính trị và địa kinh tế chính đáng của Phnom Penh. Tương tự, Hà Nội cũng có lý do hợp lý cho những quan ngại của mình. Vì thế, điều quan trọng hơn hết là hai nước cần cởi mở và sẵn lòng đối thoại với tinh thần xây dựng, cũng như chia sẻ thông tin dựa trên tinh thần dung hòa lợi ích của cả hai.

Nhật Bản, Campuchia tăng cường hợp tác an ninh và động thái của Trung Quốc

Việc Nhật Bản và Campuchia thúc đẩy hợp tác an ninh phản ánh quyết tâm tăng cường ảnh hưởng của Tokyo tại Đông Nam Á, đồng thời cho thấy Phnom Penh mong muốn triển khai chính sách đối ngoại độc lập hơn. Những động thái này đã “thức tỉnh” Bắc Kinh, mang lại cơ hội cũng như tạo ra thách thức cho an ninh khu vực.

TRƯƠNG TUẤN KIỆT

Hợp tác an ninh gần đây giữa Nhật Bản và Campuchia

Từ năm 2022, thời điểm đánh dấu kỷ niệm 30 năm Nhật Bản cử Lực lượng Phòng vệ (JSDF) tới Campuchia (cũng là lần đầu tiên JSDF tham gia vào hoạt động gìn

giữ hòa bình của Liên Hợp Quốc), các động thái tăng cường hợp tác an ninh song phương đã được thúc đẩy. Vào tháng 2 cùng năm, ông Hun Manet (khi đó được xem như người kế nhiệm chức Thủ tướng Campuchia) đã đến thăm Nhật Bản và gặp Thủ tướng Fumio

Ảnh: Thủ tướng Hun Manet chứng kiến lễ ký kết thỏa thuận khung về dự án kênh đào Funan Techo giữa đại diện Campuchia (phải) và đại diện Trung Quốc (trái) vào ngày 17/10/2023 tại Bắc Kinh - (C): Facebook/Hun Manet

Kishida. Trong cuộc gặp với ông Hun Manet, Thủ tướng Kishida bày tỏ rằng Nhật Bản không chỉ muốn làm sâu sắc hợp tác song phương, mà còn quan tâm đến việc thúc đẩy hợp tác an ninh.

Chỉ một tháng sau phát biểu của Thủ tướng Kishida, hai **tàu hải quân** của JSDF đã đến thăm và tiến hành huấn luyện rà phá bom mìn với Campuchia ở căn cứ Ream. Đây là động thái đáng chú ý vì báo hiệu rằng Nhật Bản không chỉ quan tâm hợp tác kinh tế với Campuchia, mà còn chú trọng hợp tác trong lĩnh vực quốc phòng. Hơn nữa, căn cứ Ream là nơi mà Mỹ và đồng minh **ngghi ngờ** Trung Quốc có thể đặt lực lượng hải quân ở đây trong tương lai.

Quan hệ an ninh giữa Nhật Bản và Campuchia tiếp tục có bước tiến triển trong năm 2023. Theo đó, bên lề Hội nghị cấp cao kỷ niệm 50 năm quan hệ ASEAN - Nhật Bản diễn ra tại Tokyo vào tháng 12, thủ tướng hai nước đã đồng ý khởi động các cuộc **đối thoại** giữa các quan chức cấp cao về quốc phòng trong tương lai.

Đến tháng 2/2024, một lần nữa Nhật Bản thực hiện thăm viếng hàng hải đến Campuchia. Trong lần này, hai tàu khu trục Suzunami và Shimakaze đã đến thăm cảng Sihanoukville, cách căn cứ hải quân Ream khoảng 15km. Thành phố Sihanoukville cũng là nơi có nhiều dấu ấn về sự hiện diện của Trung Quốc, vì Bắc Kinh đã **đầu tư** đáng kể để xây dựng đặc khu kinh tế tại đây.

Nhìn chung, hợp tác an ninh giữa Nhật Bản và Campuchia chỉ đang

Sự khác biệt về nhận thức đối với “mối đe dọa Trung Quốc” là rào cản lớn nhất cho mối quan hệ gắn kết thật sự về an ninh...

trong giai đoạn đầu, khi hai nước chú trọng vào các hoạt động ngoại giao cấp cao cũng như thăm viếng hàng hải nhằm tạo nền tảng và lòng tin hướng đến những hợp tác sâu sắc hơn trong tương lai.

Động lực đằng sau quyết tâm của Nhật Bản và Campuchia

Từ phía Nhật Bản, chủ trương chung của chính phủ nước này được thể hiện trong **Chiến lược An ninh Quốc gia** (National Security Strategy - NSS) công bố vào tháng 12/2022. Theo đó, NSS chú trọng vào tính “chủ động” (proactive), cụ thể là chủ động thúc đẩy một môi trường an ninh theo ý muốn của nước này thông qua một nền ngoại giao mạnh mẽ. Trên cơ sở đó, Nhật Bản mong muốn thúc đẩy hợp tác an ninh với nhiều bên, bao gồm các quốc gia ASEAN.

Thông qua NSS, Nhật Bản không chỉ dừng lại ở tham vọng là một cường quốc kinh tế, mà còn mong muốn trở thành đối tác hợp tác an ninh tin cậy, một cường quốc có thể cạnh tranh về ảnh hưởng với Trung Quốc tại khu vực Đông

Nam Á. Trong thời gian qua, Tokyo đã hoàn thành chuyển giao hệ thống **radar** ven biển trị giá 4 triệu USD cho Philippines, và bắt đầu các cuộc **đàm phán** về Thỏa thuận Tiếp cận Đối ứng (Reciprocal Access Agreement) nhằm tăng cường quan hệ an ninh và tạo điều kiện tổ chức các cuộc tập trận phòng thủ chung với Manila. Tokyo cũng đã đưa Malaysia vào **danh sách** những quốc gia đầu tiên được nhận phân bổ ngân sách hỗ trợ về quốc phòng từ chương trình Hỗ trợ An ninh Chính thức (Official Security Assistance), đồng thời cũng đang **đàm phán** với Việt Nam về chương trình này. Ngoài ra, Tokyo hứa hẹn sẽ cung cấp **tàu tuần tra** cỡ lớn cho Cảnh sát biển Indonesia. Như vậy, những hoạt động hợp tác an ninh sôi nổi gần đây giữa Nhật Bản và Campuchia cũng là một phần trong chuỗi động thái mà Tokyo triển khai tại các quốc gia Đông Nam Á.

Hơn nữa, quan hệ Nhật Bản - Campuchia đã được **nâng cấp** lên Quan hệ Đối tác Chiến lược Toàn diện (Comprehensive Strategic Partnership - CSP) kể từ năm 2023. Sự kiện này đưa Nhật Bản

trở thành quốc gia thứ hai có cấp độ CSP với Campuchia (trước đó là Trung Quốc). Do đó, Nhật Bản có động lực để mở rộng lĩnh vực hợp tác (không chỉ về **kinh tế**) sang cả lĩnh vực **an ninh**.

Với Campuchia, việc thúc đẩy hợp tác quốc phòng với Nhật Bản là một bước đi khéo léo nhằm thể hiện **lập trường** xây dựng chính sách đối ngoại độc lập của Phnom Penh với các cường quốc. Quyết tâm này được thể hiện rõ qua **khẳng định** của cựu Phó Thủ tướng kiêm Ngoại trưởng Prak Sokhonn hôm 1/2/2023 rằng “Campuchia tiếp tục theo đuổi chính sách đối ngoại độc lập, dựa trên luật lệ, bảo vệ các lợi ích cốt lõi, bảo đảm chủ quyền và hòa bình, đồng thời tăng cường các quan hệ kinh tế”.

Trong những năm qua, Trung Quốc đã **trở thành** đối tác hàng đầu và có tầm ảnh hưởng tại Campuchia cả về kinh tế, chính trị và an ninh, đặc biệt là từ sau **chuyến thăm** của Chủ tịch Tập Cận Bình đến Phnom Penh năm 2016. Ngược lại, quan hệ quân sự giữa Campuchia và Mỹ đang ở mức “**rất không tốt**” do hệ quả từ

việc Campuchia **hủy** tập trận quân sự thường niên song phương vào năm 2017. Ngoài ra, Mỹ từng **cắt viện trợ** cho Campuchia vì cáo buộc nước này thiếu dân chủ (năm 2018), hay mới đây Washington **ngờ** tính trung thực của cuộc bầu cử Quốc hội khóa VII (năm 2023) của quốc gia Đông Nam Á. Quan hệ ngày càng xấu đi giữa Campuchia và Mỹ khiến cán cân ảnh hưởng tại Campuchia đang nghiêng về phía Trung Quốc.

Trong bối cảnh đó, Nhật Bản nổi lên như là một đối tác phù hợp để giúp Campuchia cân bằng lại cán cân trong quan hệ với hai cường quốc là Mỹ và Trung Quốc. Trước hết, Tokyo có quan hệ tốt đẹp với Phnom Penh kể từ những năm 90 của thế kỷ trước đến nay vì **có công** trong việc thúc đẩy tiến trình hòa bình ở Campuchia. Hai nước cũng đã đạt cấp độ quan hệ ở mức cao nhất, và đã thiết lập quan hệ ngoại giao hơn 70 năm (1953 - 2024). Thêm vào đó, tuy là đồng minh của Mỹ nhưng Nhật Bản đã **công khai** ủng hộ và công nhận tính chính danh của chính quyền mới tại Campuchia (do ông Hun Manet làm Thủ tướng), một động thái có thể nhằm tránh những căng thẳng

không cần thiết với Phnom Penh và tạo điều kiện để tăng cường hợp tác với Campuchia.

Như vậy, quan hệ an ninh giữa Nhật Bản và Campuchia được thúc đẩy trong giai đoạn gần đây vì Tokyo muốn mở rộng ảnh hưởng tại các quốc gia ASEAN theo tinh thần của NSS; trong khi đó, Campuchia có nhu cầu cân bằng trong bối cảnh cạnh tranh ảnh hưởng giữa Mỹ và Trung Quốc để đảm bảo chính sách đối ngoại độc lập. Trong bài phát biểu tại Đại hội đồng Liên Hợp Quốc lần thứ 78 vào ngày 22/9/2023, ông Hun Manet **khẳng định** “Campuchia sẽ tiếp tục con đường chính sách đối ngoại độc lập và trung lập hiện nay”, đồng thời “không cho phép bất kỳ quốc gia hay tổ chức nào sử dụng lãnh thổ [Campuchia] để chống lại quốc gia khác”.

Hành động của Trung Quốc

Nhận thấy tương tác an ninh giữa Campuchia với Nhật Bản ngày càng gia tăng, trong năm 2023, Bắc Kinh đã có nhiều động thái để gắn kết quan hệ với

Phnom Penh. Về diễn ngôn, trước hết chỉ trong vòng chưa đầy một tuần kể từ khi Quốc vương Campuchia Norodom Sihamoni ký **sắc lệnh** chính thức bổ nhiệm ông Hun Manet làm tân Thủ tướng (ngày 7/8), Ngoại trưởng Trung Quốc Vương Nghị đã có **chuyến thăm** đến Phnom Penh. Tại đây, ông Vương Nghị **cam kết** Bắc Kinh sẽ nỗ lực xây dựng mối quan hệ “chất lượng cao” và “bày tỏ sự ủng hộ to lớn của Trung Quốc đối với con đường phát triển và sự lãnh đạo của chính phủ mới”.

Sau đó, trong cuộc gặp nhân chuyến thăm của Thủ tướng Hun Manet sang Bắc Kinh (ngày 15/9), Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình **khẳng định** năm 2023 là khởi điểm để hai nước bước vào kỷ nguyên mới xây dựng cộng đồng Trung Quốc và Campuchia cùng chia sẻ tương lai, có chất lượng cao, mức độ cao, tiêu chuẩn cao. Ngoài ra, trong cuộc gặp giữa Bộ trưởng An ninh Nhà nước Trung Quốc Trần Nhất Tân với Thủ tướng Hun Manet (vào tháng 11), các bên đã đạt được đồng thuận trong việc tăng

cường hợp tác về tình báo an ninh để phục vụ cho việc ổn định xã hội ở cả hai quốc gia. Như vậy, thông qua các tuyên bố ngoại giao, có thể thấy lãnh đạo Trung Quốc cam kết ủng hộ nhiệt tình đối với sự lãnh đạo của Thủ tướng Campuchia Hun Manet và thậm chí mong muốn đưa quan hệ hai nước phát triển theo hướng sâu sắc hơn.

Về hành động, từ ngày 20/3 đến 8/4, hai nước đã tổ chức tập trận quân sự chung thường niên Rồng Vàng (Golden Dragon - năm 2023 là lần thứ năm). Là một hoạt động thường niên, song sự kiện năm ngoái đáng chú ý vì lần đầu tiên có nội dung tập trận chung trên biển (diễn ra ở vùng biển của Campuchia, xung quanh khu vực cảng Sihanoukville). Đến tháng 11, Thượng tướng Lý Kiều Minh, Tư lệnh Lục quân Quân Giải phóng Nhân dân Trung Quốc, đã đến thăm Campuchia với mục đích thúc đẩy quan hệ giữa lục quân hai nước. Đây là chuyến thăm đầu tiên của một Tướng Lục quân Trung Quốc đến Campuchia trong lịch sử. Một tháng sau, đến lượt hai tàu chiến của Trung Quốc cập cảng để đánh giá quá

trình chuẩn bị cho các hoạt động huấn luyện với Hải quân Campuchia, và kiểm tra tiến độ xây dựng cơ sở hạ tầng. Đây cũng là lần đầu tiên tàu của Hải quân Trung Quốc cập cảng Ream.

Sang năm nay, từ ngày 25 đến 29/3, Thượng tướng Mao Sphan, Phó Tổng tư lệnh Quân đội kiêm Tư lệnh Lục quân Hoàng gia Campuchia, đã dẫn đầu một phái đoàn quân sự cấp cao sang thăm Trung Quốc và gặp Bộ trưởng Quốc phòng Đồng Quân. Tại cuộc hội đàm, phía Trung Quốc tiếp tục tìm cách gắn kết quan hệ với Campuchia bằng cách kêu gọi tăng cường trao đổi chiến lược, tận dụng các cơ chế hợp tác, nâng cao chất lượng và hiệu quả hợp tác.

Như vậy, một loạt động thái, từ diễn ngôn cho đến hành động cụ thể, cho thấy Bắc Kinh đang nỗ lực củng cố mối quan hệ cũng như mở ra nhiều hướng tiếp cận mới để khẳng định vị thế và gia tăng tầm ảnh hưởng tại Campuchia, đồng thời gây sức ép lên tham vọng tìm kiếm ảnh hưởng của các cường quốc khác (bao gồm Nhật Bản).

Trung Quốc trong nhận thức của Nhật Bản và Campuchia

Để đưa quan hệ an ninh vươn lên những nấc thang cao hơn, Nhật Bản và Campuchia cần phải dung hòa những khác biệt còn tồn đọng. Trước hết, Campuchia và Nhật Bản không có chung nhận thức về “mối đe dọa Trung Quốc”. Theo NSS, Nhật Bản đánh giá Trung Quốc là “thách thức chiến lược lớn nhất và chưa từng có” đối với an ninh của Tokyo, cũng như trật tự quốc tế. Ngược lại, Campuchia – từ thời cựu Thủ tướng Hun Sen – đã ca ngợi mối quan hệ với Trung Quốc là “**sắt son**” (“ironclad” - một từ ngữ chỉ dành riêng cho Bắc Kinh) và cho đến nay vẫn không lung lay. Ở chiều ngược lại, ông Tập cũng dùng từ ngữ này để **mô tả** về quan hệ giữa Bắc Kinh và Phnom Penh ở thời điểm hiện tại. Những phát ngôn trên cho thấy hai quốc gia nhiều khả năng sẽ **tiếp tục** làm sâu sắc, toàn diện thêm mối quan hệ trong thời gian tới.

Campuchia và Nhật Bản cũng nhìn nhận chính sách “**Một Trung Quốc**” (“One-China Policy” - tức

Chính phủ Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa là chính phủ hợp pháp duy nhất đại diện cho toàn bộ Trung Quốc, bao gồm vùng lãnh thổ Đài Loan) theo những hướng rất khác nhau. Cựu Thủ tướng Hun Sen từng **khẳng định** Phnom Penh “kiên quyết ủng hộ mọi nỗ lực của Trung Quốc nhằm thống nhất đất nước”. Điều này có nghĩa là rất có thể Campuchia sẽ không phản đối ngay cả khi Bắc Kinh dùng vũ lực để sáp nhập Đài Loan. Mới đây, chỉ một ngày sau khi cử tri Đài Loan đi bầu cử tổng thống hôm 13/1/2024, Campuchia là quốc gia Đông Nam Á đầu tiên đưa ra **tuyên bố** tái khẳng định Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa là cơ quan hợp pháp duy nhất đại diện cho toàn bộ Trung Quốc. Trong khi đó, Nhật Bản - dù thừa nhận chính sách “Một Trung Quốc” - vẫn gửi lời **chúc mừng** đến chính quyền mới thắng cử của Đài Loan. Điều này khiến Bắc Kinh **phản đối** vì cho rằng thông điệp của Tokyo là “sự can thiệp nghiêm trọng vào công việc nội bộ của Trung Quốc”.

Trong số các thách thức kể trên, sự khác biệt về nhận thức đối với

“mối đe dọa Trung Quốc” là rào cản lớn nhất cho mối quan hệ gắn kết thật sự về an ninh giữa Nhật Bản và Campuchia. Chính rào cản này góp phần khiến mức độ hợp tác giữa Phnom Penh với Tokyo và Bắc Kinh có sự khác nhau rõ rệt. Trong khi Campuchia và Nhật Bản chủ yếu hợp tác trong những nội dung ít nhạy cảm như rà phá bom mìn, gìn giữ hòa bình, thì quốc gia Đông Nam Á này với Trung Quốc đã tiến tới hợp tác về quân sự, chẳng hạn như tập trận thường niên **Rồng Vàng** (hiện bao gồm hai lực lượng Lục quân và Hải quân).

Quan hệ Nhật Bản - Campuchia vẫn có nhiều triển vọng

Dù có những thách thức cần giải quyết, song điểm tích cực cho quan hệ giữa Tokyo và Phnom Penh là người dân Campuchia ngày càng có thái độ thiện cảm đối với Nhật Bản. Báo cáo Khảo sát năm 2024 của Viện ISEAS-Yusof Ishak (có trụ sở tại Singapore) về quan điểm từ các quốc gia ASEAN **cho thấy**, khi hỏi người dân Campuchia về

nhận định “Nhật Bản sẽ làm những điều đúng đắn để góp phần vào hòa bình, an ninh, thịnh vượng và quản trị toàn cầu”, có đến 61,9% người tham gia khảo sát từ Campuchia cảm thấy “tự tin” hoặc “rất tự tin”. Đây là một kết quả mang lại sự bất ngờ lớn, vì chỉ trước đó một năm, cùng câu hỏi trên, tỷ lệ người dân Campuchia cảm thấy **lạc quan** với Nhật Bản chỉ vọt lên 18,7%.

Một trong những nguyên nhân có thể lý giải cho sự tăng vọt về mức độ thiện cảm của người dân Campuchia với Nhật Bản là số người tin rằng “Nhật Bản không có năng lực và ý chí chính trị để lãnh đạo toàn cầu” đã giảm đáng kể, từ mức **85,3%** ở năm 2023 (cao nhất trong các nước ASEAN) xuống chỉ còn **27,7%** ở năm 2024 (thấp thứ hai chỉ sau Philippines). Đây có thể là hệ quả của những **thành tựu** ngoại giao rất lớn mà Tokyo đạt được ở Đông Nam Á trong năm 2023, nổi bật nhất là nâng cấp CSP với **ASEAN, Việt Nam, Malaysia, Indonesia** và đặc biệt là Campuchia.

Hàm ý cho an ninh khu vực và cách tiếp cận của Việt Nam

Việc Campuchia thúc đẩy chính sách ngoại giao độc lập thông qua tăng cường hợp tác an ninh với Nhật Bản nhằm cân bằng ảnh hưởng với Trung Quốc là tín hiệu tích cực cho an ninh khu vực. Thêm vào đó, Thủ tướng Hun Manet khẳng định Hiến pháp Campuchia **không cho phép** nước ngoài đặt căn cứ quân sự trên lãnh thổ nước này (hàm ý đáp trả những hoài nghi về nguy cơ Phnom Penh cho Bắc Kinh đặt căn cứ tại Ream). Những điều này phần nào giúp giảm thiểu mối lo ngại của các nước ASEAN về nguy cơ Phnom Penh trở thành “sân sau” của Bắc Kinh, và qua đó có thể gây đe dọa đến an ninh khu vực.

Tuy nhiên, trong thời gian tới cần phải xem xét quyết tâm của Campuchia đến mức nào và liệu quốc gia này có đủ bản lĩnh để thoát khỏi sự chi phối từ Trung Quốc hay không. Nếu Campuchia “lệ thuộc” nặng nề vào sự bảo trợ về kinh tế và an ninh của Trung Quốc, hợp tác an ninh giữa Phnom Penh với Tokyo có thể

chỉ là vỏ bọc để tránh việc dư luận phản đối hợp tác an ninh ngày càng được thắt chặt giữa Phnom Penh và Bắc Kinh. Kịch bản này sẽ là mối nguy thực sự và đáng kể đối với an ninh khu vực Đông Nam Á.

Đối diện với cả thuận lợi và thách thức nêu trên, Việt Nam cần giữ cách tiếp cận thận trọng, đồng thời tích cực theo dõi và đánh giá các động thái triển khai của Campuchia với cả Nhật Bản và Trung Quốc trong thời gian tới. Sự thận trọng là cần thiết vì Hà Nội cần giữ quan hệ ổn định với cả ba quốc gia trên, do đó cần tránh những bất cẩn có thể xảy ra về chính sách và hành động.

Đặc biệt, Hà Nội cần theo dõi liệu chính phủ Hun Manet có thực hiện cam kết không cho phép nước ngoài đặt căn cứ quân sự tại Ream hay không, từ đó xây dựng các bước phòng thủ phù hợp với tình hình trên thực tế. Nếu Trung Quốc có thể thiết lập căn cứ quân sự tại Ream, việc này có thể **giúp** hải quân nước này có thêm một hướng tiếp cận đến các khu vực tranh chấp trên Biển Đông và đe dọa an ninh

hàng hải trong khu vực. Trong đó, **Việt Nam** là quốc gia đối mặt với thách thức lớn nhất vì có thể rơi vào tình thế bị phong tỏa ở cả hai hướng: từ Biển Đông và từ biên giới Tây Nam. Thậm chí, thế phong tỏa có thể lên đến ba hướng nếu Trung Quốc triển khai thêm lực lượng áp sát dọc biên giới phía Bắc của Việt Nam.

Chính vì mối nguy như vậy, Hà Nội đã duy trì sự quan tâm đến vấn đề này, **kêu gọi** “việc hợp tác giữa các quốc gia cần đóng góp tích cực vào hòa bình, an ninh, ổn định và thịnh vượng của khu vực cũng như trên toàn thế giới”. Vì các thông tin liên quan đến việc Trung Quốc xây dựng căn cứ hải quân Ream chưa được các bên xác nhận, do đó Bộ Ngoại giao Việt Nam chỉ có thể đưa ra những phát ngôn mang tính “chung chung” như trên, thay vì khẳng định cụ thể.

Ngoài ra, Việt Nam nên ủng hộ những bước tiến triển trong quan hệ an ninh giữa Campuchia với Nhật Bản, đồng thời đẩy mạnh hơn nữa các hợp tác giữa Hà Nội và Tokyo để tạo điều kiện cho quốc gia Đông Á này gây được

ảnh hưởng nhiều hơn tại khu vực, góp phần kiến tạo cán cân cân bằng ở Đông Nam Á. Nhật Bản có lẽ là quốc gia phù hợp nhất vào lúc này, vì đang có quan hệ rất tốt đẹp với cả Việt Nam, lẫn các nước ASEAN (bằng chứng là vừa ký kết CSP). Đồng thời, Tokyo cũng **nhận được** nhiều quan điểm lạc quan nhất từ người tham gia khảo sát ở các nước ASEAN với câu hỏi quốc gia nào “sẽ làm những điều đúng đắn để góp phần vào hòa bình, an ninh, thịnh vượng và quản trị toàn cầu” trong Khảo sát năm 2024 của Viện ISEAS-Yusof Ishak. Số người cảm thấy “tự tin” hoặc “rất tự tin” với Nhật Bản lên đến 58,9%, trong khi Mỹ, EU, Trung Quốc, Ấn Độ lần lượt nhận được 42,4%, 41,5%, 24,8% và 24,2%.

Nông nghiệp và công nghiệp: Ưu tiên hợp tác trong quan hệ Trung Quốc - Campuchia

Trong chuyến thăm đến Campuchia, Ngoại trưởng Trung Quốc Vương Nghị dành ưu tiên cho thúc đẩy quan hệ song phương, nhất là trong lĩnh vực công nghiệp và nông nghiệp.

TRƯƠNG TUẤN KIỆT

Trong ba ngày (từ 21 đến 23/4), Ngoại trưởng Trung Quốc Vương Nghị đã thực chuyến công du chính thức đến Campuchia với **mục đích** tạo động lực mới cho việc xây dựng cộng đồng chia sẻ tương lai (community with shared future) có chất lượng cao, trình độ cao và tiêu chuẩn cao giữa hai nước.

Trong chuyến thăm, ông Vương Nghị đã **gặp** Quốc vương Norodom Sihamoni, Chủ tịch Thượng viện Samdech Techo Hun Sen, Thủ tướng Hun Manet, Phó Thủ tướng kiêm Ngoại trưởng Sok Chenda Sophea. Nổi bật nhất là ông Vương Nghị và Phó Thủ tướng Sun Chanthol đã đồng chủ trì cuộc họp lần thứ bảy

của Ủy ban Điều phối Liên chính phủ Trung Quốc - Campuchia. Trong phiên họp, hai bên đã **thảo luận** về phương hướng xây dựng cộng đồng chia sẻ tương lai trong giai đoạn tiếp theo, hướng tới mở rộng hơn nữa hợp tác song phương, đặc biệt là trong khuôn khổ Sáng kiến Vành đai và Con đường (BRI) và hợp tác Lục giác Kim cương (Diamond Hexagon).

Hợp tác Lục giác Kim cương được hai quốc gia **khởi xướng** từ tháng 2/2023, ưu tiên cho sáu lĩnh vực là chính trị; năng lực và chất lượng sản xuất (tức lĩnh vực công nghiệp); nông nghiệp; năng lượng; an ninh; và giao lưu nhân dân.

Trọng tâm hợp tác nông nghiệp và công nghiệp

Sau cuộc họp của Ủy ban Điều phối Liên chính phủ, hai bên đã ký kết **ba văn kiện** hợp tác liên quan đến sự hỗ trợ của Trung Quốc dành cho việc phát triển thủy lợi và nông nghiệp tại Campuchia. Các văn kiện bao gồm việc Trung Quốc viện trợ cung cấp nước sạch nông thôn

giai đoạn hai cho Campuchia; Trung Quốc hỗ trợ đối với Quy hoạch tổng thể về phát triển nông nghiệp Campuchia; hai nước ký nghị định thư về tiêu chuẩn vệ sinh chế biến thức ăn bán thành phẩm cho chó từ da bò tại Campuchia để xuất khẩu sang Trung Quốc.

Đáng chú ý nhất là nội dung hợp tác về cung cấp nước sạch nông thôn, vì đây là nội dung đã được triển khai. Theo Thứ trưởng Bộ Phát triển Nông thôn Campuchia kiêm người phát ngôn của Bộ này là Pit Karuna, Bắc Kinh - trong giai đoạn một - đã **hỗ trợ** dự án cấp nước ở các vùng nông thôn thuộc Kampong Speu, Kampong Chhnang, Kampong Thom, Kandal, Tbong Khmum và Svay Rieng bằng cách khoan 846 giếng nước và đào 73 ao cộng đồng. Trong giai đoạn hai, Trung Quốc sẽ **giúp** Campuchia khoan thêm 1.174 giếng nước và đào thêm 24 ao cộng đồng để chuyển nước sạch đến khu vực nông thôn ở các tỉnh Siem Reap, Pailin, Oddor Meanchey, Preah Vihear, Stung Treng, Kratie, Ratanakiri và Mondulkiri. Ngân sách thỏa thuận cho giai đoạn hai là khoảng 97,6 triệu nhân dân tệ (13,5 triệu USD), trong đó chi phí

Thủ tướng Hun Manet xem Bắc Kinh là đối tác quan trọng hàng đầu trong việc thúc đẩy khát vọng và tầm nhìn phát triển kinh tế...

dịch vụ tư vấn là 5,9 triệu nhân dân tệ và số còn lại sử dụng cho việc xây dựng.

Trong khuôn khổ cuộc họp, lãnh đạo hai nước cũng đã thảo luận về việc xây dựng **kế hoạch phát triển** Hành lang Lúa gạo và Cá (Fish and Rice Corridor - FRC). Hai nước lần đầu cam kết sẽ **thiết lập** FRC kể từ tháng 8/2023, tuy nhiên kể từ đó đến nay nội dung này vẫn chưa đi vào thực tiễn. Theo TS. Kin Phea (Tổng giám đốc Viện

Quan hệ Quốc tế Campuchia, trực thuộc Học viện Hoàng gia), **FRC** được tập trung triển khai ở phía tây bắc và khu vực Hồ Tonle Sap (miền trung), là trọng tâm trong tham vọng biển Campuchia trở thành một trung tâm nông nghiệp hiện đại, với các sản phẩm chất lượng cao.

Bên cạnh đó, hợp tác nông nghiệp còn được thể hiện thông qua **cam kết** của hai nước trong việc hỗ trợ Campuchia xuất khẩu nông sản chất lượng sang Trung Quốc và khuyến khích thêm nhiều doanh nghiệp Trung Quốc đầu tư vào Campuchia.

Còn với lĩnh vực công nghiệp, cuộc họp đã bàn về việc **triển khai** "Hành lang Công nghiệp và Công nghệ" (Industrial and Technological Corridor - ITC). Tương tự với FRC, hai bên **thiết lập** ITC từ tháng 8/2023. Theo TS. Kin Phea, **trọng tâm** của ITC là hỗ trợ chuyển đổi vùng ven biển Sihanoukville (phía nam Campuchia) trở thành đặc khu kinh tế đa năng kiểu mẫu. ITC cũng được kỳ vọng sẽ khuyến khích phát triển công nghiệp, thu hút đầu tư mới, thúc đẩy sản xuất

và tạo điều kiện thuận lợi cho xuất khẩu của Campuchia sang thị trường Trung Quốc và thế giới.

Những năm qua, dưới sự hỗ trợ của Trung Quốc, Campuchia đã xây dựng và mở rộng nhiều cơ sở hạ tầng quan trọng như **cảng tự trị Sihanoukville**, **đặc khu kinh tế Sihanoukville** và **đường cao tốc Phnom Penh - Sihanoukville**, cũng như chuẩn bị khởi công **kênh đào Funan Techo** (nối cảng tự trị Phnom Penh với điểm cuối tại Sihanoukville).

Bên cạnh đó, để đảm bảo an toàn và tăng tính hấp dẫn với nhà đầu tư Trung Quốc tham gia lĩnh vực nông nghiệp và công nghiệp trong tương lai, hai nước đã trao đổi về sự cần thiết phải **trấn áp** các hoạt động bất hợp pháp như cờ bạc trực tuyến, gian lận viễn thông và buôn người. Sự gia tăng của các hoạt động bất hợp pháp như vậy trong những năm qua đã gây tổn hại đến hình ảnh của Campuchia khi dần được xem là nơi trú ẩn an toàn cho tội phạm hoạt động.

Như vậy, chuyến thăm của ông Vương Nghị đã khẳng định tầm quan trọng về sự hỗ trợ của Trung

Quốc đối với lộ trình phát triển công - nông nghiệp của Campuchia. Ở chiều ngược lại, Phnom Penh được hậu thuẫn về cơ sở vật chất, kỹ thuật và kinh nghiệm từ phía Trung Quốc để trở thành trung tâm nông nghiệp và công nghiệp trong khu vực, thông qua cải thiện chuỗi cung ứng và thu hút đầu tư từ Bắc Kinh. Gộp chung lại, các trao đổi song phương góp phần đặt nền tảng cho việc làm sâu sắc hơn quan hệ Đối tác Hợp tác Chiến lược Toàn diện, trong đó trọng tâm là hiện đại hóa nền công nghiệp và nông nghiệp Campuchia.

Hơn nữa, Phnom Penh và Bắc Kinh có xu hướng hoàn thiện các nội dung hợp tác trong Lục giác Kim cương. Trong thời gian qua, hai nước đã củng cố hợp tác chính trị sâu sắc (lĩnh vực ưu tiên số một) với nhiều chuyến thăm lẫn nhau như Thủ tướng Hun Manet thăm Bắc Kinh vào **tháng 9/2023**, hay ông Vương Nghị sang Phnom Penh hai lần vào **tháng 8/2023** và sự kiện vừa qua. Với ưu tiên số một được củng cố, Campuchia và Trung Quốc đang tiến hành làm sâu sắc ưu tiên số

hai (công nghiệp) và ưu tiên số ba (nông nghiệp).

Hàm ý cho chính sách đối ngoại của Thủ tướng Hun Manet

Trong bài phát biểu tại Đại hội đồng Liên Hợp Quốc lần thứ 78 vào ngày 22/9/2023, Thủ tướng Hun Manet khẳng định Campuchia phấn đấu “chuyển đổi từ vị thế quốc gia kém phát triển sang quốc gia đang phát triển vào năm 2027 (transitioning from Least Developed to Developing Country status in 2027). Ông Hun Manet cũng thừa nhận rằng “Campuchia còn rất nhiều việc phải làm để đạt được mục tiêu trở thành quốc gia có thu nhập trung bình cao vào năm 2030 và trở thành quốc gia có thu nhập cao với sức bật tốt, năng động và thịnh vượng vào năm 2050” (Cambodia has a lot more to do to reach our goal of becoming an upper-middle-income country by 2030 and a resilient, vibrant and prosperous high-income country by 2050).

Tầm nhìn đến năm 2050 kể trên xuất phát từ Chiến lược Ngũ giác – Giai đoạn 1 (Pentagonal

Strategy - Phase I) mà Thủ tướng Hun Manet công bố tại cuộc họp đầu tiên của nội các chính phủ mới vào ngày 24/8/2023. Chiến lược này nhấn mạnh phát triển năm yếu tố: con người, đường sá, nước, điện và công nghệ. Phát triển các yếu tố này sẽ góp phần giúp Campuchia thúc đẩy tổng thể các mục tiêu kinh tế theo các cột mốc kể trên.

Nhân chuyến thăm vừa qua của ông Vương Nghị, chính phủ Campuchia đã cùng phía Trung Quốc đồng ý tăng cường sự kết hợp giữa BRI với Chiến lược Ngũ giác trong việc xây dựng cộng đồng chia sẻ tương lai giữa hai nước, bao gồm đẩy nhanh FRC và ITC. Hai hành lang trên với một hành lang nằm ở khu vực phía bắc, miền trung, và hành lang còn lại nằm ở phía nam cho thấy ảnh hưởng của Trung Quốc ngày càng phủ khắp Campuchia. Vì thế, những bước đi này phản ánh rằng Thủ tướng Hun Manet hiện xem Bắc Kinh là đối tác quan trọng hàng đầu trong việc thúc đẩy khát vọng và tầm nhìn phát triển kinh tế của đất nước trong những năm tới.

Lựa chọn của Thủ tướng Hun Manet là hợp lý và dễ hiểu vì năm 2023, Trung Quốc đã chứng minh quốc gia này vẫn là đối tác đầu tư hàng đầu của Campuchia. Với sự hỗ trợ từ Bắc Kinh, Phnom Penh đã hoàn tất Dự án Đường dây Truyền tải Trục chính và Tiểu vùng 500kV vào tháng 5. Vào tháng 8, đường vành đai 3 ở Phnom Penh với nguồn đầu tư bằng tín dụng ưu đãi người mua của Trung Quốc đã chính thức thông xe, giải tỏa hiệu quả áp lực giao thông trong khu đô thị thủ đô. Đến tháng 10, sân bay quốc tế Siem Reap Angkor do các công ty Trung Quốc xây dựng đã chính thức đi vào hoạt động. Sau đó một tháng, dự án đường cao tốc Phnom Penh - Sihanoukville cũng được khánh thành.

Hơn nữa, thông qua hai hành lang FRC, ITC cùng những dự án cơ sở hạ tầng mà Campuchia cần đến sự hỗ trợ của Trung Quốc để xây dựng, Phnom Penh mong muốn dùng chúng làm bàn đạp để đạt được kim ngạch thương mại song phương với Bắc Kinh ở mức 15 tỷ USD vào năm 2025. Trong đó, quan trọng hơn

hết là tăng sản lượng xuất khẩu từ Campuchia sang Trung Quốc. Cho đến nay, Phnom Penh vẫn chịu mức thâm hụt lớn trong thương mại với Trung Quốc. Trong tháng 1/2024, kim ngạch thương mại hai chiều đạt hơn 1,15 tỷ USD, nhưng hàng hóa xuất khẩu từ Campuchia sang Trung Quốc chỉ đạt 121,73 triệu USD.

Chính phủ Campuchia đã nhận diện được những vấn đề tồn đọng, đề ra những mục tiêu cụ thể để vươn mình về kinh tế. Tuy vậy, tương lai của nền kinh tế quốc gia Đông Nam Á này vẫn còn nhiều thách thức. Hai hành lang FRC và ITC hiện vẫn chỉ đang dừng lại ở mức bàn thảo kế hoạch phát triển cụ thể, do đó cần thêm thời gian mới có thể chứng minh tính hiệu quả thông qua những kết quả hữu hình. Trong khi đó, Campuchia hiện đang nợ Trung Quốc khoảng 4,5 tỷ USD, tương đương khoảng 40% tổng số nợ nước ngoài của Phnom Penh. Vì thế, đúng như phát biểu của Thủ tướng Hun Manet, “Campuchia còn rất nhiều việc phải làm” để đạt được các mốc đề ra, trong khi phải tránh lệ thuộc đến mức không thể trả nợ cho Trung Quốc.

Như vậy, hợp tác về kinh tế, đặc biệt trong lĩnh vực công nghiệp và nông nghiệp, hiện là trọng tâm trong mối quan hệ giữa Trung Quốc và Campuchia. Những nội dung hợp tác như vậy góp phần hiện thực hóa tham vọng của chính phủ nước này trong việc biến Phnom Penh trở thành một trung tâm công nghiệp, nông nghiệp hiện đại, hướng tới đạt được những mục tiêu xa hơn vào các cột mốc 2027, 2030 và 2050. Dù còn nhiều thách thức, nhưng trước mắt, Trung Quốc vẫn là đối tác hàng đầu và kiêm vai “người bảo trợ” cho Campuchia về cơ sở hạ tầng. Xem trọng quan hệ với Trung Quốc, nhất là ở các lĩnh vực công – nông nghiệp có thể được xem là “dòng chủ lưu” trong quan hệ quốc tế của Campuchia ở khu vực châu Á.

VIETNAM STRATEGIC FORUM

VIỆT NAM VÀ NHỮNG CHUYỂN ĐỘNG CHIẾN LƯỢC Ở KHU VỰC

VSF ★ VIETNAM
STRATEGIC
FORUM

Vietnam Strategic Forum (vsforum.org) là một nền tảng học thuật độc lập, phi lợi nhuận và phi chính trị với những bài phân tích, đánh giá và bình luận chuyên sâu về quan hệ ngoại giao, chính trị đối nội của Việt Nam, và các chuyển động quan hệ quốc tế trong khu vực Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương.

✉ vnstrategic@gmail.com

f facebook.com/vsf.forum

x [VSF_forum](#)

in [Vietnam Strategic Forum](#)